

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Petr Konečný

Odraz římské právní úpravy v současné nauce o zavinění

Diplomová práce

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Odraz římské právní kultury v současné nauce o zavinění“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje. Dále pak prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 98 435 znaků včetně mezer.

V Olomouci dne 25. listopadu 2021

.....

Poděkování:

Rád bych tímto poděkoval vedoucí své diplomové práce JUDr. Kamile Bubelové, Ph.D. za vstřícný přístup a zejména cenné rady, které mi poskytla v průběhu psaní této práce.

Obsah

1. ÚVOD	5
2. ZAVINĚNÍ	7
2.1 VINA.....	7
2.2 ZAVINĚNÍ.....	7
2.3 ZAVINĚNÍ VE VEŘEJNÉM PRÁVU	10
2.4 ZAVINĚNÍ V SOUKROMÉM PRÁVU.....	13
2.4.1 PORUŠENÍ ZÁKONA DLE § 2910.....	13
2.4.2 Škoda	14
2.4.3 Porušení smluvní povinnosti § 2913.....	15
3. ZAVINĚNÍ V ŘÍMSKÉM PRÁVU	17
3.1 JEDNOTLIVÁ PROTIPRÁVNÍ JEDNÁNÍ.....	19
3.2 VÝKLAD JEDNOTLIVÝCH POJMŮ.....	20
4. ROZBOR VLIVU ŘÍMSKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY JUSTINIÁNSKÉHO OBDOBÍ NA SOUČASNÉ PRÁVO VEŘEJNÉ	22
4.1 DÍLČÍ ZÁVĚR VLIVU NA SOUČASNÉ PRÁVO VEŘEJNÉ	29
5. ROZBOR VLIVU ŘÍMSKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY JUSTINIÁNSKÉHO OBDOBÍ NA SOUČASNÉ PRÁVO SOUKROMÉ	31
5.1 DÍLČÍ ZÁVĚR VLIVU NA SOUČASNÉ PRÁVO SOUKROMÉ	40
ZÁVĚR	41
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	43
SHRNUTÍ.....	47
KLÍČOVÁ SLOVA	48
SUMMARY	49
KEY WORDS	50

1. Úvod

Diplomová práce se zabývá a zkoumá vliv římské právní úpravy na současnou nauku o zavinění. Římské právo vznikalo původně v malém městském státě jménem Řím. Každý, kdo kdy slyšel o městském státu jménem Řím, ví, že tento městský stát se rozmohl a stal se z něj vládce v podstatě nad celým, tehdy známým světem. Je zcela nepochybné, že římská právní úprava ovlivnila právní úpravu mnoha států a odkaz na římskou právní kulturu je patrný do dnešních dní. Tento odkaz lze zcela jasně spatřovat například v tom, že římská právní úprava, její instituty a zásady se dodnes odráží v našich právních řádech a v neposlední řadě také to, že se římské právo dodnes vyučuje na vysokých školách zaměřujících se na výuku práva a právní vědy. Tato výuka nám zejména dává pochopení a nástin k tomu, abychom vůbec mohli chápat naši vlastní právní úpravu. Římská právní nauka je nesmírně bohatá a autor si vytyčil cíl, kde chce porovnat tuto starou, avšak vyspělou kulturu s naší současnou právní úpravou.

Na podporu tohoto tvrzení lze například nahlédnout do důvodové zprávy k zákonu 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen Občanský zákoník), kde autoři poukazují na to, že *„se vychází mimo jiné z faktu, že základem evropské právní kultury je římské právo, jehož instituty mají zejména v oblasti majetkových práv rozhodující vliv i na moderní občanské zákoníky.“*¹ Nelze rozporovat, že občanský zákoník je jedním ze stěžejních dokumentů soukromého práva a v takto zásadním zákoně autoři neopomenuli význam římského práva zmínit.

Autor si vytyčil jednotlivé cíle, kterým se chce v diplomové práci věnovat. Konkrétně pak k jednotlivým cílům chce dosáhnout odpovědi zejména na to, jak římské právo ovlivnilo soukromé moderní právo z pohledu zavinění, jak římské právo ovlivnilo veřejné moderní právo z pohledu zavinění, jaký mělo římské právo vliv na společné a rozdílné rysy oblastí veřejného a soukromého práva, jakou měrou ovlivnilo římské právo naši současnou právní úpravu a jestli je zde kontrast v oblasti zavinění mezi právem římským a právem moderním.

Aby bylo možné tyto cíle naplnit, je třeba nejprve obecně definovat a vymežit, co to vůbec zavinění je. Je třeba také vymežit, jak bylo chápáno zavinění v právu římském a jak je chápáno v právu moderním. Díky tomuto vymezení potom půjde učinit i rozbor práva soukromého a práva veřejného, co se vztahu k zavinění týče.

¹ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012.

Následně bude autor komparovat vybrané fragmenty Digest, a to konkrétně ve dvou rovinách. Prvně bude zkoumat vliv v oblasti soukromoprávní a následně v oblasti veřejnoprávní.

V neposlední řadě je třeba také podotknout, že téma práce se může zdát velmi široké. Autor si toto téma však vybral záměrně, jelikož je toho názoru, že konkrétní problematika již byla zpracována a popsána v mnoha pracích, nicméně ještě nebyla zkoumána z pohledu obecného. Autor se tedy domnívá, že by tato práce mohla v budoucnu pomoci i jiným autorům se v určitém slova smyslu inspirovat. To znamená, že by mohli načerpat a pochopit obecný vliv římského práva na současnou právní úpravu a mohlo by jim to tak ulehčit ve zpracování užších a konkrétních témat.

2. Zavinění

Autor shledává, že v dané kapitole je nejprve třeba vysvětlit pojem vina, následně je třeba vysvětlit pojem zavinění. K vysvětlení daného pojmu budou sloužit zejména slovníky, které tyto pojmy obsahují.

2.1 Vina

Aby autor mohl definovat pojem zavinění, je třeba nejprve vysvětlit slovo vina, které slovo zavinění obsahuje. Tak například Blackův právní slovník definuje pojem „*guilt*“, tedy vina, tak, že: „*v trestním právu jde o kvalitu, která motivu nebo skutku přidává aspekt trestnosti a činí osobu trestnou podle zákona.*“² Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích definuje vinu z pohledu práva jako „*odpovědnost subjektu za porušení právní povinnosti,*“ a z pohledu psychologického jako „*emoci, kterou člověk prožívá při vnitřním pocitu morálního selhání.*“³ Lze uzavřít, že Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost definuje vinu jako „*odpovědnost za něco zlého, nepřijemného*“ a taktéž uvádí sloveso zavinit jako „*způsobit (něco neblahého)*“⁴

2.2 Zavinění

Jelikož tato práce pojednává o komparaci zavinění z pohledu současného a římského práva, je třeba taktéž uvést latinský význam slova „*culpa*“. Tento pojem definuje Slovník českého práva jako nedbalost, dále pak definuje pojem kulpózní, tedy zavinění z nedbalosti a rozděluje zavinění z nedbalosti na „*culpu levis a culpu lata*“, významově nedbalost lehkou a nedbalost těžkou.⁵ Právní slovník profesora Hendrycha definuje pojem jako vinu či provinění, zároveň pak ale udává stejné členění nedbalosti, co se trestního práva týče, jako výše zmíněný Slovník českého práva.⁶ Jelikož se jedná o práci související s právem starověkého Říma, bylo by taktéž vhodné užit slovníku římského práva. Pro úplnost tedy autor uvádí též publikaci zabývající se vyložení pojmy starověkého Říma. Tak například Bartošek označuje v užším slova smyslu neúmyslné zavinění, popřípadě nedbalost, jako

² BLACK, Henry Campbell, Joseph R. NOLAN a Jacqueline M. NOLAN-HALEY. *Blackův právní slovník*. 6. vydání. [1. svazek]. Praha: Victoria Publishing, 1993.

³ *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích*. Díl 3. M-R. 1. vyd. Praha: Nakladatelský dům OP 1997; Diderot, 1997. 740 s.

⁴ FILIPEC, Josef. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. 4. vydání. Praha: Academia, 2005.

⁵ MADAR, Zdeněk, a kol. *Slovník českého práva*. 2. rozšířené a podstatně přepracované vydání. Praha: Nakladatelství Linde, 1999.

⁶ HENDRYCH, Dušan, a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009.

culpa.⁷ Je třeba ovšem poznamenat, že zmíněný pojem se zažil jako zavinění obecně, nejen tedy jako zavinění nedbalostní. K této problematice se autor vyjádří u příslušné kapitoly.

Autor shledává za podstatné určitým obecným způsobem definovat, co si vůbec pod pojmem zavinění představit. Zcela jistě se jedná o velmi obecný institut. Obecně lze zavinění definovat jako „*vnitřní, psychický vztah jednajícího k jeho vlastnímu protiprávnímu jednání a k výsledku tohoto jednání. Je založeno jednak na prvku poznání (prvku rozumovém, intelektuálním), spočívajícím ve vědomosti a předvídání určitého výsledku, jednak na prvku vůle (prvku volním), spočívajícím v tom, že subjekt projevuje svou vůli tím, že něco chce, ale také tím, že je s něčím srozuměn. Na různé kombinaci obou prvků a stupňů jejich intenzity jsou založeny různé formy a stupně zavinění.*“⁸ Další pojetí udává Slovník českého práva, který vysvětluje jak pojem zavinění, tak pojem vina. Dle této publikace lze chápat zavinění jako souhrnný, respektive zastřešující pojem pro úmysl a nedbalost, a to nejen pro trestní právo, ale zároveň i například pro občanské právo, popřípadě správní právo, kdy zároveň vyčleňuje pojem vina, kterou která je pojmem spíše procesním, například co se týče prohlášení viny obviněného.⁹ Obecně lze zavinění dělit na zavinění úmyslné a zavinění nedbalostní. Zavinění úmyslné lze dále dělit na úmysl přímý a úmysl nepřímý, nedbalost lze dělit na vědomou a nevědomou. Jako další dělení lze považovat dělení ve smyslu odpovědnosti za zavinění, kdy lze rozdělovat subjektivní, kdy se zavinění vyžaduje a odpovědnost objektivní, kdy se zavinění nevyžaduje a zároveň toto objektivní kritérium lze vymezit možností liberace a bez možnosti liberace, tedy odpovědnost relativní a odpovědnost absolutní. Pojem lze doplnit i o judikaturu, kdy například Nejvyšší soud konstatoval, že: „*Zavinění lze charakterizovat jako psychický vztah jednajícího ke svému jednání, které je protiprávní, a ke škodě jako následku takového jednání. Zavinění ve formě úmyslu (úmyslné zavinění) je dáno tehdy, jestliže jednající věděl, že škodu může způsobit, a chtěl škodu způsobit (úmysl přímý), nebo tehdy, když jednající věděl, že škodu může způsobit, a pro případ, že ji způsobí, byl s tím srozuměn (úmysl nepřímý). Zavinění ve formě nedbalosti (nedbalostní zavinění) je dáno tehdy, jestliže jednající věděl, že škodu může způsobit, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že ji nezpůsobí (nedbalost vědomá), nebo tehdy, jestliže jednající nevěděl, že škodu může způsobit, ač o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním*

⁷ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 2. přepracované vydání. Praha: Academia, 1994. s. 80.

⁸ HENDRYCH, Dušan, a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009.

⁹ MADAR, Zdeněk, a kol. *Slovník českého práva*. 2. rozšířené a podstatně přepracované vydání. Praha: Nakladatelství Linde, 1999.

poměru vědět měl a mohl (nedbalost nevědomá)“.¹⁰ Z výše uvedeného lze usuzovat, že v současné právním systému je vcelku jednotný názor na teoretický výklad pojmu zavinění.

Na druhou stranu se o jednotném názoru nedá hovořit ve smyslu pojmu odpovědnosti za zavinění v soukromém právu. Co se týče trestněprávní odpovědnosti, platí zde obecně uznávaná zásada odpovědnosti za zavinění, respektive sankční teorie, tedy aby byla naplněna právní (trestní) odpovědnost, je třeba spáchání trestného činu. Lze tedy konstatovat, že trestní odpovědnost je povinnost pachatele nést nepříznivé následky svého jednání. Nastupuje tedy až po spáchání daného činu. Platí, že aby byla naplněna skutková podstata trestného činu, je třeba zavinění pachatele. V soukromém právu ovšem jednotný názor nepadá a tato problematika je obsahem mnoha různých názorů. Dělení je několik. Právní nauka rozlišuje například teorii aktivní odpovědnosti, která říká, že ten, kdo je povinný, odpovídá už za samotné splnění dané povinnosti, tedy že odpovědnost je zde od počátku a teorii sankční, která říká, že povinnost nastupuje právě až v tom případě, kdy nebyla splněna primární povinnost (lze tedy hovořit o sekundární povinnosti). V moderním pojetí lze usoudit, že jako první se touto problematikou zabýval Viktor Knapp, který touto mnohaletou polemiku otevřel dílem *Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu. Stát a právo*. V této úvaze se přiklání právě k teorii aktivní odpovědnosti.¹¹ Jako další příklad lze uvést například Josefa Macuru, který byl zastáncem dynamického pojetí, kdy tvrdí, že několik úrovní působení právní normy po kvalitativní úrovni. Vymezuje se tak proti pojetí Viktora Knappa. Uvádí, že *„intenzita působení právní normy v rámci právních vztahů není vždy stejná, ale závisí od stupně rozvíjení těchto vztahů. Jinak si uvědomuje povinnost zaplatit kupní cenu ten, kdo teprve zvažuje uzavření kupní smlouvy, a ten, kdo již smlouvu uzavřel. (...) Jestliže však subjekt poruší mimo závazkovou povinnost, pak se před jejím porušením nutně musel dostat do situace, kdy se intenzita působení sankční normy podstatně zvýšila.“¹² Vymezuje se tedy vůči statickému pojetí a vidí rozdíl právě v určité právní normě a v určitém právním vztahu. Jako další příklad lze uvést pojetí Marty Knappové která tvrdí, že *„za sankce, která spočívá ve vzniku odpovědnostní povinnosti a je tedy sama odpovědností, vzniká vždy též nějaké právo, které je ve vztahu k odpovědnostní povinnosti korelativní. Odpovědnost je tedy netoliko povinnost, nýbrž právní vztah. Rozhodující pro pojem odpovědnosti je však v tomto právním vztahu povinnost, takže je možno považovat odpovědnost za odpovědnostní, resp. Sankční**

¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 2. 2004, sp. zn. 21 Cdo 1059/2003.

¹¹ KNAPP, Viktor. *Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu. Stát a právo, I.*, 1956, s. 66 an.

¹² MACUR, Josef. *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1980, s. 74.

povinnost. ¹³ Marta Knappová se tedy přiklání k sankčnímu pojetí. Josef Macura provádí rozčlenění do různých koncepcí. Považuje za ně koncepci komplexní, mocenskou, sankční, aktivní odpovědnost, extenzivní. Jako další autory zabývající se pojednáním o právní odpovědnosti v soukromém právu lze zmínit například Štefana Lubyho, Jiřího Švestku, Petra Hajnu, Josefa Bejčka, Karla Eliáše, Aleše Brejchu nebo Jiřího Handlara. Lze uzavřít, že ačkoliv se jedná o stěžejní pojem práva jako takového, dodnes nelze zcela s jistotou definovat právní odpovědnost v soukromém právu, neboť jsou zde stále různé názory a pojetí právních teoretiků.

2.3 Zavinění ve veřejném právu

Co se týče zavinění v právu veřejném, konkrétně pak v právu trestním, tak zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen trestní zákoník) obsahuje v části první, hlavě I, dílu druhém pojem zavinění. Je to ovšem definice nepostačující, jelikož nám v § 15 a § 16 pouze rozděluje zavinění na zavinění úmyslné a zavinění nedbalostní.¹⁴ Zavinění, v rámci práva trestního pak definujeme jako „*vnitřní (psychický) vztah člověka k určitým skutečnostem, jež zakládají trestný čin, ať již vytvořený pachatelem nebo objektivně existujícím bez jeho přičinění již v době činu.*“¹⁵ Jedná se tedy o složku subjektivní stránky trestného činu. U pojmu zavinění je třeba rozlišit dvě základní složky. Jedná se o složku vědění, taktéž můžeme nazývat složkou intelektuální a složku volní. Složka vědění zahrnuje „*vnímání pachatele, tj. odraz předmětů, jevů a procesů ve smyslových orgánech člověka, jakož i představu předmětů a jevů, které pachatel vnímal dříve nebo ke kterým dospěl svým úsudkem na základě znalostí a zkušeností.*“¹⁶ Lze tedy usuzovat, že se jedná o vnímání světa. Konkrétně pak vnímání světa z hlediska objektivního. Tedy určité znalosti, zkušenosti, úsudky. Na druhou stranu pak složku volní lze definovat jako „*především chtění nebo srozumění, tj. v podstatě rozhodnutí jednat určitým způsobem se znalostí podstaty věci. Jestliže pachatel rozhodné skutečnosti nechce, ani s nimi není srozuměn, není tu žádný volní vztah.*“¹⁷

Co se týče zavinění, dle již zmíněných § 15 a § 16 Trestního zákoníku, je třeba si zde ujasnit určité pojmy. Zavinění v dikci těchto paragrafů obsahuje určité složky. Prvou z těchto složek dle § 15 je úmysl. Úmysl (*dolus*) můžeme dělit na úmysl přímý a úmysl nepřímý.

¹³ KNAPPOVÁ, Marta. *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*. Praha: Academia, 1968, s. 199.

¹⁴ Aktuální znění: Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵ JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Leges, 2017, s. 219.

¹⁶ ŠÁMAL, Pavel. A kol. *Trestní zákoník. 2. vydání*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 202.

¹⁷ ŠÁMAL, Pavel. Tamtéž.

Druhou složkou je nedbalost (*culpa*). Nedbalost můžeme dělit na nedbalost vědomou a nedbalost nevědomou. Zcela zásadní je pravidlo v § 13 odst. 2 Trestního zákoníku, kde je stanoveno, že „*k odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.*“¹⁸ O zásadní pravidlo se jedná z důvodu toho, že jej budeme srovnávat a využívat při následné komparaci s právem římským a právem soukromým. Z tohoto pravidla vyvstává jedna ze zásad trestního práva – *nullum crimen sine dolus vel culpa*.¹⁹ Taktéž nelze opomenout fakt, který často ustupuje do pozadí oproti formám zavinění, a to konkrétně fakt obsahu zavinění. Dalo by se říct, že se jedná o okolnosti, na které se zavinění vztahuje, hledání toho, co musí pachatel vědět a zároveň chtít, s čím byl srozuměn.²⁰ Kulantně lze tedy říct, že pokud mluvíme o znacích skutkové podstaty trestného činu, je třeba, aby se na ně vztahovalo zavinění. Není třeba, aby pachatel trestného činu znal všechny komponenty doslovně, to snad pro osobu bez právního vzdělání ani není možné. Důležitou roli hraje právě srozumění. Pro ilustraci lze uvést příklad, kdy pachatel odcizí peněženku poškozenému. *Odcizí-li pachatel peněženku v úmyslu zmocnit se pouze peněz v ní se nacházejících, avšak neví, že v peněžence mohou být i jiné hodnoty, a pro ten případ je srozuměn s tím, že majiteli způsobí škodu jejich odcizením, odpovídá i za tuto škodu.*²¹ Taktéž například krádež počítače, ve kterém se s velkou pravděpodobností nachází i určité programy. *Jestliže pachatel odcizil trestným činem krádeže podle § 205 odst. 1 tr. zák. počítač s určitým programovým vybavením (tzv. software), je součástí škody způsobené tímto trestným činem i cena programového vybavení. (...) Protože je obecně známo, že každý počítač může plnit funkci jen s určitým programovým vybavením.*²² Postačí, pokud pachatel má alespoň nějakou představu, dalo by se říct „*laickou*“ představu o svém činu. Je tedy třeba dodat, že pachateli zásadně nelze přičítat k tíži žádnou skutečnost, na niž by se nevztahovalo zavinění.²³ Okrajově je třeba se zmínit i o fakultativních znacích subjektivní stránky trestného činu, mezi které řadíme motiv a cíl a záměr. Motiv (pohnutka) lze stručně charakterizovat jako jakýsi vnitřní podnět ke spáchání trestného činu. Cíl (účel) lze charakterizovat jako něco, proč páchá trestný čin, respektive čeho chce trestným činem dosáhnout. Záměr je znak, pod kterým si lze představit páchání trestných činů, které něco spojuje. Jak již bylo zmíněno, jedná se

¹⁸ Aktuální znění: Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹ Není trestného činu bez úmyslu či nedbalosti.

²⁰ FRYŠTÁK, Marek a kol. *Trestní právo hmotné – obecná část*. 2. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2009. s. 45.

²¹ R 8/1986-II. ŠÁMAL, Pavel. § 205 [Krádež]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1976.

²² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 3. 2005, sp. zn. 5 Tdo 291/2005 (č. 53/2005 Sb. rozh. tr.).

²³ HERCZEG, Jiří. *Zavinění a omyl v novém trestním kodexu*. Bulletin advokacie. Česká advokátní komora, 2009, s. 47.

o fakultativní znaky subjektivní stránky trestného činu. Pokud jsou ovšem zmíněné ve skutkové podstatě trestného činu, musí být splněny, tedy stávají se znaky obligatorními.

Jak již bylo výše uvedeno, je třeba odlišovat pojem zavinění od pojmu vina.

Konkrétně pak v trestním právu můžeme hovořit o vině jako o pojmu širším. K tomu i například publikace Trestní právo hmotné: „*Pojem vina má význam širší: označuje se jím fakt, že došlo ke spáchání trestného činu, jestliže se poukazuje na osobu, která má za trestný čin nést odpovědnost.*“²⁴ Stejně tak Solnař ve své publikaci tvrdí, že pojem vina je pojmem širším, než je tomu u zavinění.²⁵ Zavinění je tedy obligatorní znak skutkové podstaty trestného činu, který je „uvnitř“ viny, respektive lze říct, že vina pojem zavinění přesahuje. Pojem vina se vyskytuje například v zákoně č. 141/1961 Sb. Zákon o trestním řízení soudním (dále jen Trestní řád), kde konkrétně v § 2 odst. 2 je vyjádřena zásada presumpce nevinny. Toto ustanovení říká, že „*Dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen.*“²⁶ Na první pohled je vidět, že zákonodárce zvolil pojem vina. Jedná se o pojem širší, než je pojem zavinění, a to z důvodu, že je třeba, aby byly naplněny všechny komponenty trestní odpovědnosti – obecné znaky (věk, přičetnost, u mladistvých rozumová a mravní vyspělost), typové znaky (objekt, objektivní stránka, subjekt, subjektivní stránka) a protiprávnost. Lze tedy uzavřít, že pojem vina je pojmem širším než pojem zavinění a zavinění je jedním z komponentů viny trestním právu.

Za zmínku určitě stojí i zákon č. 250/2016 Sb., Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zde v § 15 sice existuje pojem zavinění, nicméně žádnou konkrétní definici, vysvětlení a rozčlenění tento zákon neobsahuje.²⁷ Tato rozdělení (i s ohledem na rozsáhlou úpravu ve zvláštních předpisech správního práva) nejsou základním tématem této práce, lze tedy konstatovat, že teorie se s institutem zavinění do jisté míry shoduje jak u práva trestního, tak i u přestupků dle výše zmíněného zákona. Snad jen lze podotknout, že rozdíl lze spatřovat v tom, že u přestupku se nevyžaduje zavinění, tedy postačí nedbalost, pokud zákon nestanoví jinak.

²⁴ NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 221.

²⁵ SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Systém trestního práva: Část II. Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Novatrix. 2009, s. 271.

²⁶ Aktuální znění: Zákon č. 141/1961 Sb., Zákon o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

²⁷ Aktuální znění: zákon č. 250/2016 Sb., Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů.

2.4 Zavinění v soukromém právu

Jak již bylo výše naznačeno, směrodatný, co se zavinění týče pro tuto práci, bude zákon č. 89/2012 Sb. Ačkoliv existuje spousta soukromoprávních předpisů, autor, stejně jako vymezil že zásadní u veřejnoprávní části bude Trestní zákoník, považuje Občanský zákoník za stěžejní dokument pro vymezení pojmu zavinění a zároveň pro následnou komparaci s římským právem. Je tomu stejně jako v Trestním zákoníku, jelikož samotnou legální definici Občanský zákoník neobsahuje. Pro účely této práce je směrodatná zejména část čtvrtá, hlava III, díl 1, oddíl 2, pododdíl 1. Z dané části Občanského zákoníku autor pro účely práce vybral zejména § 2910, § 2913. Zcela jistě by šlo pouze o těchto paragrafech Občanského zákoníku vést dalekosáhlé diskuse. Autor se nebojí tvrdit, že by šla napsat samotná diplomová práce pouze na jeden z těchto paragrafů. Tato práce ovšem sleduje jiné cíle, a proto se autor rozhodl tuto problematiku zjednodušit a pouze nastínit z důvodu následné komparace, tedy z naplnění základního cíle práce, a to je vliv římského práva na současnou právní úpravu. Dle komentáře je zavinění „*psychický (vnitřní) vztah škůdce k vlastnímu jednání přičícím se objektivnímu právu a ke škodě jakožto protiprávnímu výsledku tohoto jednání*“²⁸. Jak již bylo výše zmíněno, základní dělení zavinění je na úmyslné a nedbalostní. Co se například nedbalosti týče „*vycházela tak, jak ji podával trestní zákoník.*“²⁹ Dále je třeba doplnit, že: „*Na rozdíl od OZ 1964 nacházíme v § 2911 a 2912 OZ ustanovení, která jsou nadepsána "domněnka nedbalosti".5) Lze tak usuzovat, že v OZ, na rozdíl od jeho předchůdce, nalézáme svébytné vymezení nedbalosti, které by mělo být určující pro celé soukromé právo.*“³⁰ Úmyslné zavinění pak definuje a precizuje, jak již bylo uvedeno, komentářová literatura a judikatura. Dále pak, aby vznikla povinnost nahradit újmu, je třeba naplnit další předpoklady – protiprávní čin, vznik újmy, příčinná souvislost mezi protiprávním činem a vznikem újmy a autorem sledované zavinění.

2.4.1 Porušení zákona dle § 2910

Dikce tohoto paragrafu říká, že „*Škůdce, který vlastním zaviněním poruší povinnost stanovenou zákonem a zasáhne tak do absolutního práva poškozeného, nahradí poškozenému, co tím způsobil. Povinnost k náhradě vznikne i škůdci, který zasáhne do jiného práva poškozeného zaviněným porušením zákonné povinnosti stanovené na ochranu takového*

²⁸ HULMÁK, Milan, a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1537.

²⁹ BERAN, Karel, HRÁDEK, Jiří. *K čemu se vztahuje nedbalost v soukromém právu*. Jurisprudence (Wolters Kluwer). Ze dne 09. 02. 2017. s. 14

³⁰BERAN, Karel, tamtéž.

práva.³¹ Na první pohled je zřejmé, že se zde nachází dvě skutkové podstaty. První skutkovou podstatou je porušení absolutního práva a druhou skutkovou podstatou je porušení ochranné normy. Zde autor nachází shodu v tom, že zavinění ve veřejném právu, stejně jako v právu soukromém, obsahuje složku intelektuální a složku volní. Stejně tak obecně rozlišujeme v obou případech zavinění úmyslné a zavinění nedbalostní.³²

2.4.2 Škoda

U tohoto ustanovení je třeba vymezit pojem škoda. O pojmu škoda pojednává ustanovení § 2894 Občanského zákoníku, které v prvním odstavci říká, že „*Povinnost nahradit jinému újmu zahrnuje vždy povinnost k náhradě újmy na jmění (škody)*“³³ Je třeba si nejprve vymezit, co to vůbec škoda je. Často se objevuje pojem újma v souvislosti s pojmem škoda. Lze konstatovat, že v běžné řeči je škoda synonymem ke slovu újma.³⁴ Komentář ke zmíněnému ustanovení říká, že „*Nemajetková újma se velmi obecně vymezuje jako újma, která nevede k penězi ocnitelnému snížení majetku. Majetková újma je pak újma na majetkových statcích, která je ocnitelná penězi.*“³⁵ Taktéž lze škodu definovat jako „*újmu, která se projevuje v majetkové sféře poškozeného, je objektivně vyjádřitelná všeobecným ekvivalentem, tj. penězi, a je tedy napravitelná poskytnutím majetkového plnění, ať již ve formě naturální restituice, nebo v penězích.*“³⁶ Shodně k tomu i judikatura.³⁷ Lze taktéž doplnit, že škodou se rozumí „*újma na jmění. Rozumí se jí nejen snížení majetku (aktiv) poškozeného, ale také například zvětšení jeho dluhů (pasiv).*“³⁸ Švestka říká, že „*Škoda je ekonomická kategorie značně širokého dosahu. Občanské právo si proto pojem škody musí z hlediska svých potřeb a cílů, které sledují, nutně zužovat.*“³⁹ Taktéž konstatuje, že škodou ve smyslu občanského práva může být pouze majetková újma.⁴⁰ Nutno podotknout, že Švestka se nevyjadřoval k současnému Občanskému zákoníku, ale vyjadřoval se k zákoníku z roku 1964. Tento názor je však relevantní, jelikož i přes polemiku se zákonodárce nakonec

³¹ Aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³² HULMÁK, Milan, a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1557.

³³ Aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³⁴ Příruční slovník jazyka českého vymezuje škodu jako „*újma na majetku*“. Díl V. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1948-1951, s. 1078.

³⁵ MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018, 1728 s.

³⁶ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1498.

³⁷ Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 11. 1970, sp. zn. Cpj 87/70.

³⁸ ČECH, Petr. *Náhrada škody dle nového občanského zákoníku*. Legal news. Glatzová & Co., 2013.

³⁹ ŠVESTKA, Jiří. *Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1966, s. 85.

⁴⁰ ŠVESTKA, s. 86.

přiklonil k užšímu vymezení, kdy škodou se rozumí pouze majetková újma a nikoli nemajetková újma. K tomu se vyjadřovala například prof. Pelikánová ve svém článku, kde do jisté míry toto „přebrání“ pojmu škody ve významu pouze majetkové újmy kritizuje. Konkrétně pak poukazuje na evropské návrhy a úpravy, ve kterých se škoda bere ve své širší podstatě. Tedy nikoliv pouze majetková újma.⁴¹

2.4.3 Porušení smluvní povinnosti § 2913

Dikce tohoto paragrafu občanského zákoníku zní, že „*Poruší-li strana povinnost ze smlouvy, nahradí škodu z toho vzniklou druhé straně nebo osobě, jejímuž zájmu mělo splnění ujednané povinnosti zjevně sloužit.*“⁴² Soudní judikatura nám osvětluje, že předpoklady pro vznik porušení smluvní povinnosti jsou „*protiprávní jednání škůdce spočívající v porušení smluvně (tedy vědomě a dobrovolně) převzaté povinnosti a vznik škody, jež je v příčinné souvislosti s tímto protiprávním jednáním. Porušením právní povinnosti se rozumí objektivně vzniklý rozpor mezi tím, jak fyzická či právnická osoba skutečně jednala (případně opomenula jednat), a tím, jak jednat měla, aby dostála svým povinnostem. Porušením právní povinnosti se rozumí objektivně vzniklý rozpor mezi tím, jak fyzická či právnická osoba skutečně jednala (případně opomenula jednat), a tím, jak jednat měla, aby dostála svým povinnostem*“⁴³

V tomto ustanovení můžeme spatřovat římskoprávní zásadu *pacta sunt servanda* (smlouvy se musí dodržovat), kdy je třeba dbát toho, že „*Smluvní strana si musí být vědoma své odpovědnosti ve smluvních vztazích a nemůže smlouvy uzavírat, a později namítat jejich neplatnost dle své vlastní vůle.*“⁴⁴ Na ochranu této zásady slouží, mimo jiné, právě zmíněné ustanovení. Tento paragraf ukotvuje náhradu újmy, ovšem co se týče smluvní povinnosti. K naplnění tohoto ustanovení je tedy třeba, aby zde existovala nějaká smlouva. Rovněž je ale třeba dodat, že existuje § 1723 odst. 2 Občanského zákoníku. Takže primární pojem je smlouva, nicméně díky dikci tohoto ustanovení dopadá předmětná úprava i na jiné závazky vznikající na základě právních skutečností (např. ze zákona nebo z jednostranných právních jednání). Autor se rozhodl § 2910 a § 2913 rozlišit zejména z důvodu toho, že u § 2913 se nevyžaduje zavinění.⁴⁵ Zcela jistě vyvstává otázka, pokud dojde k porušení dle § 2910 i §

⁴¹ PELIKÁNOVÁ, Irena. *Odpovědnost za škodu – trendy a otázky, malý náhled do osnovy nového občanského zákoníku*. Bulletin advokacie, 2011, č. 3, s. 15-23.

⁴² Aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2018, sp. zn. 32 Cdo 871/2018, srov. např. rozsudek NS z 31. 8. 2004, sp. zn. 25 Cdo 2542/2003.

⁴⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2013, sp. zn. III. ÚS 3900/12-2.

⁴⁵ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014.

2913, který paragraf je třeba použít. Na to nám odpovídá komentář: „*Jsou-li splněny předpoklady jak pro vznik práva na náhradu deliktní újmy, tak pro vznik práva na náhradu smluvní újmy, je na poškozeném, jakou cestu si vybere. Platí, že tatáž újma může být nahrazena pouze jednou.*“⁴⁶

§ 2913 taktéž obsahuje odstavec druhý, ve kterém je možná liberace této objektivní odpovědnosti v důsledku mimořádné, nepředvídatelné a nepřekonatelné překážky vzniklé nezávisle na jeho vůli.⁴⁷ Nejedná se ovšem o jediný liberační důvod. Další důvody liberace lze nalézt u jednotlivých institutů závazkového práva (např. smlouva o skladování, smlouva o výprose). Zákon už ovšem nespecifikuje, co se rozumí pojmem překážka. Je třeba říct, že překážku lze rozumět v smyslu objektivním, jejíž ovlivnění je mimo moc dlužníka, někdy se hovoří o tzv. vnějších okolnostech.⁴⁸ Je zřejmé, že znaky musí být naplněny kumulativně. Jedná se tedy o překážku, kterou škůdce nemůže ovlivnit, respektive ji nemohl kontrolovat nebo zamezit. Lze hovořit například o „*vis maior*“ neboli o vyšší moci. Typicky se bude jednat přírodní události jako například povodně, úder blesku, sesuvy půdy a jiné. Může jít i o společenské události jako například válka, státní převrat a jiné. K nepředvídatelnosti překážky lze říct, že pokud měl škůdce možnost předvídat určitou událost, která může v budoucnu nastat, měl ji reflektovat už při uzavírání smlouvy. Pokud tak neudělal, jde to k jeho tíži a nelze se liberovat. Nepřekonatelnost je třeba brát v objektivním slova smyslu, protože pokud lze plnit, ač by se jednalo například o vyšší náklady, smluvní strana má tuto povinnost zachovanou, jelikož opět vycházíme z již zmíněného principu *pacta sunt servanda*. K této problematice lze uvést z judikatury: „*Za nepředvídatelnou škodu z hlediska druhé věty § 379 ObchZ je třeba považovat takovou škodu, jejíž vznik nemohla tato osoba předvídat s přihlédnutím ke všem skutečnostem, které znala nebo měla při obvyklé péči znát v době vzniku závazkového vztahu, a právem se tedy domnívala, že z porušení povinnosti, kterého se dopustila, taková škoda vzniknout nemůže.*“⁴⁹ Dále pak například nemožnost plnění z důvodu na škůdcově straně, popřípadě se vznikem překážky a v době, kdy byl škůdce v prodlení.⁵⁰

⁴⁶ HULMÁK, Milan, a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1567.

⁴⁷ Aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁸ BEZOUŠKOVÁ, Michaela. *K některým aspektům smluvní náhrady škody*. Právní rozhledy, 2016, č. 19, s. 655-660.

⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 2. 2000, sp. zn. 29 Cdo 2001/99.

⁵⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2020, sp. zn. 25 Cdo 3788/2019.

3. Zavinění v římském právu

Z počátku je třeba říct, že ačkoliv moderní právní úpravy mnoha států vychází právě z římského práva, v mnoha ohledech dokonce přebraly jednotlivé instituty římského práva, lze nacházet rozdíly. Rozdíl konkrétně v kodifikaci. Proto je třeba, aby autor nejprve vytyčil prameny, konkrétně pak prameny ve formálním slova smyslu, ze kterých lze čerpat problematiku k této práci. Tak například Gaius ve své učebnici rozděluje prameny římského práva na zákony, plebiscity, usnesení senátu, císařské konstituce, ediktů těch, kteří mají právo vydávat vyhlášky (úředníků) a dobrých zdání právníků.⁵¹ Gaius vynechal právo obyčejové, které ovšem zcela jistě bylo po dlouhou dobu taktéž pramenem práva. Bylo tomu tak zejména v nejstarších dobách, kdy následně toto právo bylo upozaděno právem psaným, nicméně obyčej stále existoval. K problematice obyčejového práva se vyjadřuje Iulianus, který říká, že „Zakořeněný obyčej je zachován jako zákon plným právem, a toto je právo, o němž se říká, že bylo zavedeno obyčejí, neboť jestliže nás samotné zákony nezavazují z žádné jiné příčiny, než že byly přijaty rozhodnutím národa, pak bude správné, aby nás všechny zavazovaly také ty, které uznal národ za správné, aniž by byly zapsány.“⁵² Nebo například Paulus: „Takovéto právo má dokonce velkou vážnost, neboť bylo pokládáno za natolik správné, že nebylo nezbytné ho písemně zaznamenat.“⁵³ Období starověkého Říma je dlouhá doba, která se obecně člení do několika období, konkrétně pak do období království, republiky, císařství (principát, dominát), justiniánské a pojustiniánské období, je tedy třeba respektovat vývoj právní úpravy starověkého Říma a fakt, že v každém období se mohly uplatňovat stejné prameny, zároveň tak se ale mohly užít prameny rozdílné. Jako příklad lze uvést, že obyčejové právo se prolínalo poměrně dlouhou dobu přes období království, republiky a principátu, stejně tak například zákony (*lex*) měly svůj původ podle toho, kdo je vydával (král, lidové shromáždění, císař). Z období republiky je třeba vyzvednout *Lex duodecim tabularum* (Zákon dvanácti desek), z období dominátu například *Codex Theodosianus*, který je považován za první oficiální sbírku římského práva a z doby justiniánské například *Codex Iustinianus* nebo *Digesta seu Pandectae*.⁵⁴ Je tedy vidět, že prameny práva se během dlouhé doby měnily a nelze je zcela úplně srovnávat se současnou úpravou, spíše je třeba respektovat

⁵¹ KINCL, Jaromír. *Gaius, učebnice práva ve čtyřech knihách*. Brno: Nakladatelství MU v Brně a Doplněk, 1999, s. 31 (Inst. 1, 2).

⁵² Dig. 1, 3, 32, 1 (Překlad dle Digesta, neboli, Pandekty: svazek I, kniha I-XV, vybrané části. Přeložil BLAHO, Peter, a kol. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 159). (Dále jen Blaho).

⁵³ Dig. 1, 3, 36 (Překlad Blaho s. 161).

⁵⁴ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. s. 24-34.

fakt, že naše právní úprava je vůči právní úpravě Říma podstatně mladší, co se do doby jejího užívání týče. Pro moderní právní úpravy, zejména na našem území, je typické, že se snaží ucelit právní úpravu do konkrétního zákonného znění, určitým způsobem uceleně kodifikovat tak, aby na každou právní otázku bylo možné v dané právní úpravě najít odpověď, respektive aby první norma splňovala požadavek obecnosti. Lze tvrdit, že římské právo spíše vycházelo z konkrétních případů. Zároveň lze tvrdit, že římské právo mělo kauzální charakter.

Taktéž je třeba zmínit fakt, že v římském právu docházelo taktéž k rozdělování jednotlivých subjektů. Tak například Gaius tento institut nazýval „o právním postavení lidí“, kde rozděloval lidi na svobodné a otroky a dále pak svobodné dále členil na „*ingenuy*“ a „*propuštěnce*“, kdy rozdíl spočíval v tom, že prvně zmínění byli narozeni svobodní a druzí byli původně otroci, kteří byli následně z otroctví propuštěni a tito propuštění se dělili na občany Říma, Latiny, anebo tzv. „*vzdané*“ (*dediticii*).⁵⁵ Z tohoto rozčlenění lze vyčlenit otroky, jelikož otroci v době Říma neměli právní subjektivitu, jednalo se o objekt práva. Je třeba tedy konstatovat, že otrok nabýval práva pouze pro pána a pán ručil za jeho bezprávné činy.⁵⁶ Z logiky věci je zřejmé, že dle rozdělení se lišily práva a povinnosti u jednotlivých skupin. Naproti tomu současná právní úprava toto rozdělení nezná a jedná se tedy o jednu z podstatných odlišností oproti právu římskému.⁵⁷

Zajímavá je taktéž otázka právnických osob. Už ve starověkém Římu existovaly právnické osoby (*universitas*), které můžeme nacházet i v dnešní právní úpravě. Jako příklad lze uvést nadace (*universitates bonorum*) a korporace (*universitates personarum*). Je třeba však dodat, že právní úprava právě v oblasti zavinění se lišila, jelikož právnická osoba byla v některých oblastech práva vyloučena a nebyla způsobilá samostatně jednat. Jednaly za ni její orgány.⁵⁸ Z této koncepce původně vycházela i trestní odpovědnost právnických osob v současném právu, nicméně zavedením zákona Zákon č. 418/2011 Sb., tedy Zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim byly zavedeny dvě důležité zásady trestního práva, a to konkrétně zásada přechodu odpovědnosti na nástupce právnické osoby a zásada souběžné nezávislé osobnosti fyzické a právnické osoby. Od zavedení těchto zásad tedy došlo

⁵⁵ KINCL, Jaromír. *Gaius, učebnice práva ve čtyřech knihách*. Brno: Nakladatelství MU v Brně a Doplněk, 1999, s. 33.

⁵⁶ BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva (ve třech fázích jeho vývoje)*. 2., přeprac. vyd. Praha: Academia, 1995. s. 120-121.

⁵⁷ Autor si je vědom, že se určité rozdělení v úpravě může nacházet (například možnost volitelnosti cizinců do určitých institucí, popřípadě otázky působnosti trestního zákoníku). To ovšem není sledovaný účel práce.

⁵⁸ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. s. 74-75.

k upuštění od koncepce, kdy právnická osoba byla zodpovědná pouze v případě odpovědnosti určité fyzické osoby.

3.1 Jednotlivá protiprávní jednání

Pro účely diplomové práce je třeba rozlišovat jednotlivá protiprávní jednání. V době antického Říma bylo protiprávní jednání rozlišováno na „*crimen*“ a na „*civilní delikty*“ a na „*prétorské delikty*“. Rozdíl byl v tom, zda se jednalo o soukromoprávní porušení – tedy zda se jednalo o delikt, popřípadě zda se jednalo o veřejnoprávní porušení, kde byl sledován zájem samotného státního zřízení – tedy *crimen*. Pokud se jedná o rozdělení na delikty civilní a prétorské, tak pod delikty civilní římské právo podřazovalo například krádež (*furtum*), loupež (*rapina*), poškození cizí věci (*damnum iniuria dataum*), urážka (*iniuria*). Z deliktů prétorských například bezprávná výhrůžka (*vis ac metus*) nebo podvod (*dolus*). Z veřejnoprávní sféry lze jmenovat například vraždu (*paricidium*) nebo zradu (*perduellio*). Stejně tak, jak je tomu v současné době, i v římském právu existovala určitá soukromoprávní (*ius privatum*) a veřejnoprávní (*ius publicum*) práva římských občanů. Co se týče práva veřejného, Ulpian zaznamenal, že: „*Veřejné právo se týká uspořádání římského státu, soukromé právo zájmu jednotlivců, neboť něco se týká veřejného uspořádání a něco soukromého.*“⁵⁹ Zároveň však nelze tvrdit, že by veřejné a soukromé právo bylo striktně oddělováno. Toto rozdělení nelze zcela ztotožnit se současným rozdělením, a to zejména z důvodu konkrétních práv. K doložení tvrzení lze hovořit například o *ius militiae* – zde se jednalo o právo sloužit ve vojsku, což v dnešní právní úpravě veřejného práva nenalezneme. Dále například Papinianus napsal, že „*testamenti factio non privati, sed publici iuris est*“⁶⁰, tedy že porušení závěti není věcí soukromoprávní, nýbrž že se jedná o věc veřejnoprávní. Za veřejné právo se v římském právním pořádku považovaly oblasti zejména ústavního, administrativního a trestního práva.⁶¹ V soukromoprávní rovině se jednalo zejména o civilní právo, úřednické právo, přirozené právo, cizinecké právo a právo obyvatel provincií.⁶² Zároveň je nutno říct, že římscí právníci pojímali rozdělení na veřejné a soukromé právo do jisté míry jinak. Dle některých názorů se rozdělení lišilo dle argumentů – tedy soukromé

⁵⁹ Dig. 1, 1, 1, 2 (Překlad Blaho s. 125).

⁶⁰ Dig. 28, 1, 3 1 (Překlad dle Digesta, neboli, Pandekty. svazek II, kniha XVI-XXXV: vybrané části. Přeložil Peter BLAHO, a kol. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2019, 746 s.), (Dále jen Blaho II).

⁶¹ REBRO, Karol, BLAHO Petr. *Římské právo*. 4. přepracované a doplnené vydání. Bratislava: Nakladatelství Iura Edition, spol. s.r.o., 2010, s. 60.

⁶² REBRO, Karol, BLAHO Petr, s. 61.

právo bylo považováno za skutečné a veřejné právo za právo politické.⁶³ Okrajově lze taktéž zmínit, že striktní rozdělování na veřejné a soukromé právo neplatilo nejen v právu římském, ale je tomu tak i v právu současném. K této problematice se vyjadřoval i Ústavní soud ve svém rozhodnutí, kde vymezil, že „*V moderní společnosti se nezřídka prolínají prvky veřejného a soukromého práva tak, že nelze zcela jednoznačně veškerou činnost té či oné instituce označit pouze za veřejnoprávní nebo pouze za soukromoprávní. Lze si představit, že určitá instituce podle povahy konkrétní činnosti může v určitých vztazích vystupovat jako soukromoprávní, v jiných jako veřejnoprávní subjekt. Je proto třeba vážit, o jaký druh konkrétní činnosti té, které instituce se jedná.*“⁶⁴ Nelze tedy zcela striktně odlišovat právo veřejné a právo soukromé, jelikož se tato práva prolínají.

3.2 Výklad jednotlivých pojmů

Co se týče vymezení pojmu zavinění, zavinění se označuje jako pojem *culpa*. *Culpa* může mít dvojí vymezení. Vymezení širší – tedy obecně pojem zavinění a dále pak *culpa* myšleno v užším smyslu jako nedbalost. Stejně jako v současné době, bylo rozlišováno zavinění úmyslné a zavinění nedbalostní.

Dolus malus – tajný, zlý úmysl, vůle učinit něco protiprávního, každé jednání odporující občanské slušnosti a poctivosti, jakékoli lstivé jednání mající jiného oklamat nebo poškodit, úmyslné zavinění při věcném nebo obligačním plnění, vědomé a úmyslné způsobení trestního výsledku, nejvyšší stupeň viny předpokládající vědomost o všech náležitostech trestného činu i o jeho nepříznivých důsledcích pro postiženého.⁶⁵

Culpa – Jak již bylo výše zmíněno, pojmem *culpa* označuje nedbalost, dále pak neopatrnost, neúmyslné zavinění. Jedná se tedy o jednání, kdy jednající výslovně následek způsobit nechce, nicméně si počíná neopatrně a následek způsobí. Nedbalost lze dále dělit dle Bartoškovy Encyklopedie římského práva do několika podkategorií:⁶⁶

- *Culpa lata* – hrubá nedbalost. Jednající si počíná tak, že ani průměrný jednající by takto nejednal, respektive se od jednajícího očekává alespoň nějaká minimální míra opatrnosti, kterou ovšem jednající, který jednal hrubě nedbale, nevynaložil
- *Culpa levis* – zde se jedná o tzv. běžnou nedbalost.
- *Culpa in concreto* – specifická nedbalost. Obecně lze brát předchozí dva druhy nedbalosti z hlediska objektivního – tedy jak by jednal průměrný člověk. U

⁶³ SOBEK, Tomáš. *Právní myšlení: kritika moralismu*. Praha-Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 437, s. 453.

⁶⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 12. 1998, sp. zn. I. ÚS 41/98.

⁶⁵ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 2. přepracované vydání. Praha: Academia, 1994. s. 95-96.

⁶⁶ BARTOŠEK, Milan. s. 80-81.

tohoto druhu nedbalosti se však zkoumá hledisko subjektivní – tedy jak by jednal konkrétní člověk.

Custodia – tzv. *diligentia diligentissimus pater familias*, neboli péče přepečlivého patera familias. Tento pojem znamená, že nese odpovědnost nejen za nedbalost, ale i za tzv. náhody menší – například krádež.

4. Rozbor vlivu římské právní úpravy justiniánského období na současné právo veřejné

Je třeba poznamenat, že autor není schopen vzhledem k rozsahu práce zakomponovat veškerou právní úpravu všech období starověkého Říma a rozhodl se proto pro bližší komparaci jednotlivých fragmentů z díla *Digesta seu Pandectae*, které nechal sepsat císař Justinian I. Autor se rozhodl pro výběr určitých fragmentů a následnou komparaci pro oblast veřejnoprávní (trestněprávní) i pro oblast soukromoprávní. Následující kapitoly jsou pro práci stěžejní, jelikož se zde bude odpovídat na výzkumné otázky: Jak římská právní úprava ovlivnila úpravu současnou? Jaké Rozdíly lze spatřovat v úpravě současné a římské? Zároveň však autor podotýká, že není na místě uvádět veškeré shodné instrumenty práva, neboť jak již bylo výše uvedeno, římské právo bylo inspiračním zdrojem i pro současnou právní úpravu a snaha o vypsání všech shodných institutů je pro účely práce nereálná. Autor se spíše zaměřil na jednotlivé příklady a rozdíly, které sám považuje za zajímavé a pro diplomovou práci přínosné, respektive uvádí příklady, na kterých lze rozeznat jednotlivé právní úpravy a jejich vzájemný vliv a rozdíly.

Jak již bylo výše nastíněno, stěžejní, co se práva veřejného týče, bude pro účely práce zejména právo trestní. Teorie se utvrzuje v tom, že trestní právo chrání nejvýznamnější právní statky (hodnoty, vztahy, zájmy) ve společnosti. Stejně tak tomu bylo ve starověkém Římě. Nutno podotknout, že se nejednalo o stejnou společnost jako dnes a je tedy logické, že ne každý statek, který je chráněn dnes, byl chráněn i tehdy a obráceně. Za nejtypičtější příklad můžou sloužit trestné činy náboženské.

Ulpianus ve 3. knize K ediktu praví, že: *„Jestliže někdo úmyslně pozmění cokoliv, co se týká výkonu soudní pravomoci, a nikoliv pouze jednotlivého případu, a co je zveřejněno v soudní vyhlášce, na listině, nebo na jiném materiálu, je proti němu vedeno soudní řízení na pět set aurerů. (...) V ediktu je zmíněn také zlý úmysl, neboť jestliže někdo něco učinil z nezkoušenosti, protože je venkovan, náhodou, nebo z příkazu praetora, není odpovědný.“*⁶⁷ V tomto fragmentu lze spatřovat institut trestního zákoníku, a to konkrétně omyl. Trestní zákoník zná ve svých ustanoveních, konkrétně pak v § 18 a § 19 omyl skutkový a omyl právní.⁶⁸ Na první pohled lze spatřovat rozdíl zejména v tom, že dle fragmentu osoba, která takto konala, není trestně odpovědná. V současném právu zde samozřejmě jsou možnosti, kdy osoba nemusí být trestně odpovědná pro spáchaný omyl, nelze to ovšem brát jako pravidlo.

⁶⁷ Dig. 2, 1, 7, 4 (Překlad Blaho s. 231).

⁶⁸ Aktuální znění: Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Tak konkrétně oproti současné úpravě je v římském právu pomínuta možnost zavinění tohoto činu z nedbalosti, kdy je třeba zjišťovat, zda se osoba omylu mohla vyvarovat. Dle fragmentu je třeba úmyslu, ovšem co když osoba sice nevěděla, že takto konat nemá, ale vědět to mohla a měla? I v tomto případě nebude dle fragmentu trestně odpovědná, ačkoliv z pohledu současného práva by se mohla dopustit například zavinění z nevědomé nedbalosti. Je tedy vidět, že problematiku omylu současná právní úprava pojímá rozdílně. Lze snad říct, že u daného institutu jde více do detailu. Zároveň je třeba brát v úvahu obecnou zásadu, že neznalost zákona neomlouvá, která dle fragmentu reflektována není.

Další zajímavou kapitolou je otázka podvodu. Ulpianus píše že podvodem je: „*Jestliže bylo učiněno, jak se říká, ve zlém úmyslu. Podvod se pak vymezuje jako jistá machinace za účelem oklamání druhého, kdy je jedno předstíráno a jiné činěno. Labeo se domnívá, že je možné obelstít také bez předstírání a lze činit jednu věc a předstírat druhou bez zlého úmyslu.*“⁶⁹ Při porovnání s ustanovením § 209 Trestního zákoníku je třeba zdůraznit větu: „*Kdo sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.*“⁷⁰ Nelze rozporovat, že se zde jedná o uvedení v omyl, tedy je zde zavinění ve formě úmyslu a nikoliv nedbalosti. K problematice otázky podvodu lze zmínit i judikaturu, která říká, že: „*Podle ustanovení § 3 odst. 3 trestního zákona k trestnosti činu je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li tento zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti. Zavinění je tedy obligatorním znakem subjektivní stránky trestného činu a jako takové je nezbytné pro naplnění kterékoli skutkové podstaty trestného činu. Princip odpovědnosti za zavinění představuje tak jeden ze základních znaků definice trestného činu, jinými slovy, bez zavinění není trestný čin.*“⁷¹ Je zde ovšem jeden podstatný rozdíl oproti současné právní úpravě. Dle úpravy římské bylo třeba, aby ten, kdo tvrdí, že byl podveden, zároveň prokázal podvodné jednání.⁷² Rozdíl lze spatřovat zejména v tom, že právě zmíněné obohacení a prokázání podvodného jednání, kterého se osoba dopustila úmyslně, nemusí poškozený prokazovat, a to z prostého důvodu. Jedná se totiž o trestný čin. Problematika podvodu je v současné době vystavěna na jiném základu, a to konkrétně na trestněprávním, tedy že poškozený nemusí

⁶⁹ Dig. 4, 3, 1, 1–2 (Překlad Blaho s. 347).

⁷⁰ Aktuální znění: Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁷¹ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 05. 1998, sp. zn. IV. ÚS 36/1998

⁷² ZIMMERMANN, Reinhard a Eric DESCHEEMAERKER. *The law of obligations: Roman foundations of the civilian tradition*. Reprint. Cambridge, England: Clarendon Paperbacks, 1995, xxvii, 303 s.

prokazovat zavinění pachatele. Tuto povinnost přebírá stát. Lze tedy jasně vidět, jak u zmíněného podvodu ustupuje prvek majetkový, dalo by se říct soukromoprávní a nastupuje prvek trestněprávní, tedy veřejnoprávní, kdy je zde zájem celé společnosti postihnout pachatele podvodného jednání. K tomu lze dodat například: „*Jak vyplývá z obecně uznávané funkce trestního práva, coby „poslední obrany“ celospolečenské spravedlnosti, musí být součástí trestného činu) nutně společenská škodlivost. Pokud je totiž smyslem veřejnoprávní/trestní odpovědnosti trestat narušení celospolečenské spravedlnosti, nikoliv korigovat soukromoprávní vztahy (nahrazením škody), musí být předpoklad trestního postihu, tj. společenská škodlivost, obsažen již v samotném základu trestní odpovědnosti (v trestném činu).*“⁷³

Zcela zřejmý rozdíl, co se výše zmíněného zavinění týče, lze shledávat u fragmentu, který říká, že „*Jestliže spáchá podvod více osob a jedna získané navrátí, osvobozují se všichni.*“⁷⁴ Už ze samotné podstaty o spolupachatelství odpovídají spolupachatelé všichni stejně tak, jako by každá spáchal trestný čin sám. To ovšem neplatí u vyvinění. Dle citovaného fragmentu tedy, pokud jeden pachatel získané navrátí, vyviní tím ostatní. To ovšem nekoresponduje se současnou naukou, kdy za určitých okolností se sice vyvinít lze, nicméně musí tak jednat každý spolupachatel nezávisle na ostatních. Tento institut se v současném Trestním zákoníku nachází v § 46 a nazývá se upuštění od potrestání. Tento institut funguje na odlišném principu, než jak tomu bylo v právu římském. Pro úpravu je důležité právě dané zavinění a následné chování každého jednotlivého pachatele po trestném na rozdíl od práva římského, kdy pouze stačilo nahradit majetkovou hodnotu.

Za zmínku taktéž stojí Aquiliův zákon. Zde je zajímavým způsobem řešena otázka v dnešní době známá jako nutná obrana a krajní nouze. Gaius zde praví: „*Jestliže tedy usmrtím tvého otroka, který na mne číhal jako lupič, nebudu odpovědný, protože přirozený rozum dovoluje se proti nebezpečí bránit. I. Zákon dvanácti desek dovoluje zabít zloděje přistiženého v noci, je-li to dosvědčeno křikem. Také ve dne přistiženého dovoluje zabít, jestliže se brání a je-li to dosvědčeno křikem.*“⁷⁵ Jako první je třeba samozřejmě podotknout, že se zde jedná o otroka. Je obecně známo, že otrok nebyl v římském právu považován za člověka, spíše byl považován za věc, respektive naroveň čtyřnohým zvířatům.⁷⁶ Vystává tedy otázka, zda oproti dnešní úpravě nutné obrany, která je obsažena v § 29 Trestního

⁷³ KOTLÁN, Pavel. Spor o podstatu trestní odpovědnosti. *Právník*. 2021. číslo 9. s. 697

⁷⁴ Dig. 4, 3, 17 (Překlad Blaho s. 359).

⁷⁵ Dig. 9, 2, 4, 1 (Překlad Blaho s. 465).

⁷⁶ Dig. 9, 2, 2, 2 (Překlad Blaho s. 464).

zákoníku⁷⁷, lze najít shodu v otázce přiměřenosti obrany, která je obsažena v odstavci druhém.⁷⁸ Autor se domnívá, že lze. A nebojí se dokonce říct, že římská úprava byla v těchto ohledech velmi vyspělá v porovnání se současnou úpravou. Ulpianus totiž praví, že: „*Jestliže někdo zabije druhého, který na něho zaútočil mečem, neusmrtil ho protiprávně. Také když někdo zabil zloděje ze strachu před smrtí, je zřejmé, že ani on není odpovědný na základě Aquiliova zákona. Kdyby však chtěl spíše zabít, přestože ho mohl zadržet, má se za to, že jednal protiprávně.*”⁷⁹ Jako jeden z základních atributů nutné obrany je bezpochybně přiměřenost, respektive nutná obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Přiměřenost obrany se posuzuje především z hlediska intenzity obou akcí, což vyjadřuje pojem způsobu útoku⁸⁰ Dále pak: „*Přiměřenost obrany je třeba hodnotit především se zřetelem k intenzitě útoku a vlastní obrany, přičemž je zjevné, že obrana musí být, má-li být způsobilá k jistému odvrácení útoku bez rizika pro napadeného, silnější než útok. Nesmí být však zcela zjevně (mimořádně hrubě, naprosto jednoznačně) přehnaná.*”⁸¹ Na první pohled je zcela zjevné, že co se týče prvního fragmentu, přiměřenost, v porovnání se současnou naukou, zcela jistě chybí. Dalo by se tedy říct, že dle současné právní úpravy by se pachatel dopustil excesu v podobě úmyslného usmrcení osoby. Jednal by tedy zaviněně a dopustil by se trestného činu vraždy, popřípadě trestného činu zabití. Na druhou stranu je třeba mít na paměti, že společnost v dané době byla jiná a jak již bylo výše zmíněno, otrok se nebral jako člověk. Na podporu vyspělosti římského práva hovoří právě druhý fragment, který zavinění vyvrací za stejných okolností, jako je tomu v současné úpravě. Není předmětem práce do podrobností rozebírat skutkové podstaty trestných činů a zároveň z dikce fragmentu nelze zjistit veškeré směrodatné informace, ale lze tvrdit, že protiprávnost, respektive zavinění, chápali římscí právníci velmi dobře, jelikož právě intenzita útoku, může být i v současné době vyšší, než je samotný útok. Na podporu vyspělosti a propracovanosti daného institutu v římském právu lze uvést i následující fragment: „*(...) Je totiž povoleno udeřit jen toho, kdo útočí, a pouze tehdy, když se stane kvůli obraně, a nikoliv z pomsty.*”⁸² Zde lze krásně vidět, kdy osoba, která užije nutné obrany, je chráněna pouze v době útoku, respektive při odvrácení útoku. Nikoliv už následně, kdy by se osoba dopustila právě v excesu, kdy už útok netrval, popřípadě byl překonán a osoba by se na útočníkovi pouze mstila.

⁷⁷ Aktuální znění: Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁸ Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

⁷⁹ Dig. 9, 2, 5 (Překlad Blaho s. 465).

⁸⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, § 29.

⁸¹ ONDRUŠ, Radek, VYKOUPIIL, Petr. K institutu nutné obrany. *ASPI*. 2015. číslo. 85. s. 1.

⁸² Dig. 9, 2, 45, 4 (Překlad Blaho s. 497–499).

Zajímavé porovnání může přinést i Gaius, který v 7. knize K provinčnímu ediktu říká že: „*Ten, kdo by téhož otroka zranil a pak ještě zabil, odpovídá jednak za zranění, jednak za zabití. Jedná se totiž o protiprávní jednání. Jinak tomu však bude, jestliže v rámci jednoho útoku usmrtí více zraněními, v takovém případě bude udělena pouze jedna žaloba za zabití.*“⁸³ Autor si je samozřejmě vědom, že se zde jedná o otroka, ovšem přijde mu na místě zaobírat se otázkou zavinění k jednotlivým dílčím činům a tzv. faktické konzumpci. Pro úplnost je samozřejmě na místě definovat, co to vůbec faktická konzumpce je. „*Faktická konzumpce nastává tehdy, když jeden tr. čin je prostředkem relativně malého významu ve srovnání se základním tr. činem nebo vedlejším, málo významným produktem základního tr. činu. F. vylučuje jednočinný souběh tr. činů. Předpoklady F. jsou vytvořeny faktickým průběhem činu a nevyplývají z poměru skutkových podstat tr. činů nebo jejich tr. sankcí.*“⁸⁴ Samozřejmě je vhodné napsat, že nelze znát všechny okolnosti daného fragmentu a je třeba do jisté míry předpokládat skutečnosti. V první části fragmentu je stanoveno, že je zde dvojí protiprávní jednání. Dle okolností ovšem vyvstává otázka, co pachatel zavinil? Respektive jaký byl záměr takového jednání. Vysvětlení se nabízí dvojí. V prvním případě se dá předpokládat, že pachatel, z pohledu současného práva, spáchal trestný čin vraždy dle § 140 Trestního zákoníku, tedy že „*jiného úmyslně usmrtí*“.⁸⁵ Lze tedy vysvětlit daný fragment tak, že už samotné zranění mělo směřovat k vraždě daného otroka, nicméně se to vzhledem k neznámým okolnostem nepovedlo a pachatel následně čin dokonal. Zde by v současné právní úpravě přicházela v úvahu faktická konzumpce, kdy se pachatel v první řadě pokusil o vraždu, která se mu ovšem nepovedla a následně svůj čin dokonal. Bylo by zde nepodstatné, zda se jednalo například o lehká zranění, protože pachatel chtěl a věděl, že svým jednáním způsobí tento trestný čin. Lze tedy vidět rozdíl v tom, že zde by bylo aplikováno zavinění pouze za jeden trestný čin, kdy by se dané zranění „*skrylo*“ pod dokonanou vraždu. V druhém případě se jedná o to, kdy pachatel neměl záměr otroka zabit. Můžeme zde hovořit například o trestných činech ublížení na zdraví a těžké ublížení na zdraví dle § 145 a § 146 Trestního zákoníku.⁸⁶ A až následně pojal myšlenku spáchat vraždu dle zmíněného ustanovení. Bude zde tedy rozdíl? Samozřejmě bude. Zde už bude nastupovat dvojí jednání, stejně tak jako v citovaném fragmentu, jelikož zavinění se zde vztahovalo pouze vůči ublížení na zdraví, popřípadě k těžkému ublížení na zdraví, a nikoliv ke smrti otroka. Pachatel tedy svým

⁸³ Dig. 9, 2, 32, 1 (Překlad Blaho s. 491).

⁸⁴ ŠÁMAL, Pavel. Faktická konzumpce. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

⁸⁵ Aktuální znění: Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁶ Aktuální znění: Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

jednáním naplnil skutkovou podstatu dvou trestných činů (autor zde vynechává finální kvalifikaci pro trestní řízení, jelikož se nejedná o předmět práce).

Římský právník Iulianus uvedl následující případ. *„Otrok byl zraněn tak, že v důsledku tohoto úderu zemře. V mezidobí byl ustanoven za dědice a později zemřel kvůli úderu jiného. Ptám se, zda lze oba žalovat za zabití podle Aquiliova zákona. (...) Jestliže tedy někdo způsobil, otrokovi smrtelné zranění a téhož otroka po určité době někdo jiný udeřil tak, že zemřel dříve, než by zemřel v důsledku prvního zranění, je třeba rozhodnout tak, že jsou podle Aquiliova zákona odpovědni všichni.*⁸⁷ Citovaný úryvek je zajímavý z toho důvodu, že zde vyvstává otázka, co znamená smrtelně zraněný? Respektive jaká je jistota, že osoba zemře, pokud není opravdu mrtvá? Komu se tedy přičte zavinění? První osobě, druhé osobě, popřípadě se bude jednat o spolupachatelství? Římští právníci sice tuto otázku takto do detailu neřešili, nicméně naprosto správně uvedli, že odpovědné budou obě osoby. Stejně tak tomu bude v současné nauce. Pokud úmysl směřoval právě k usmrcení, o spolupachatelství by se zde jednalo, pokud by byl společný záměr, respektive by zde muselo být úmyslné společné jednání dvou a více osob dle § 23 Trestního zákoníku. Oba pachatelé by tedy zavinili stejný trestný čin. V citovaném příspěvku sice blíže specifikované okolnosti nejsou, nicméně důsledky jsou stejné. Ačkoliv by tedy pachatel dospěl pouze do stadia pokusu trestného činu a následně druhý pachatel dokonal, následky činů by zde byly stejné, jelikož ustanovení § 21 Trestního zákoníku říká, že *„Jednání, které bezprostředně směřuje k dokonání trestného činu a jehož se pachatel dopustil v úmyslu trestný čin spáchat, je pokusem trestného činu, jestliže k dokonání trestného činu nedošlo.“*⁸⁸

K otázce zavinění, respektive zavinění úmyslnému a nedbalostnímu, se vyjadřuje i římský právník Alfenus. *„Hostinský postavil v noci na kámen u cesty lucernu a okolojdoucí ji odnesl. Hostinský za ním utíkal, požadoval lucernu vrátit a pevně ho chytil dříve, než utekl. Onen se snažil holí, kterou měl v ruce a v níž byla ukrytá dýka, hostinského udeřit, aby ho pustil. Z toho povstala větší rvačka, v níž hostinský tomu, kdo odnesl lucernu, vyrazil oko. Radil se, zda může být rozhodnuto, že nezpůsobil škodu protiprávně, protože byl nejdřív byt holí. Odpověděl jsem, že pokud nevyrazil oko úmyslně, pak se nemá za to, že způsobil škodu úmyslně, neboť v takovém případě je zavinění přičítáno tomu, kdo uhodil holí jako první.“*⁸⁹ Výše uvedený případ opět evokuje institut nutné obrany. Autor shledává uvedení tohoto fragmentu za podstatné zejména z toho důvodu, že je zde vidět určitý rozdíl oproti současné

⁸⁷ Dig. 9, 2, 51 (Překlad Blaho s. 501).

⁸⁸ Aktuální znění: Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁹ Dig. 9, 2, 52, 1 (Překlad Blaho s. 501–503).

nauce právě z hlediska zavinění. Jako první poznatek o rozdílu úprav, je třeba dovodit z toho, když římský právník Alfenus tvrdí, že úmyslného zavinění se lze vyvarovat, pokud daná osoba nebude útočit jako první. Respektive pokud bude obráncem. I komentář k tomu říká, že: „*Není třeba čekat, až útočník udeří první. Iniciativa, vedoucí ke vzájemnému střetnutí, ale musí vycházet pouze od útočníka. Touto iniciativou je právě určováno, kdo je útočníkem a kdo obráncem. Další průběh střetnutí, pokud byly zachovány meze nutné obrany, na tom nic nemění*“⁹⁰. Oproti římskému postupu není tedy třeba, aby zde byla zmíněná „první rána“. Postačuje, pokud je ze všech okolností patrné, že nutná obrana je oprávněná a je na místě. Jako druhý poznatek autor uvádí okolnost, že úmyslné zavinění při způsobení „vyrazení oka“ je zde opět vyloučeno, pokud nebylo úmyslné a pokud daná osoba nezaútočila jako první. Není zde tedy vůbec řešena otázka přiměřenosti, která je jednou z klíčových otázek tohoto institutu, jak již bylo nastíněno výše. Lze tedy v tomto fragmentu spatřovat jakousi generalizaci, kdy pokud někdo na osobu zaútočí jako první, tak osoba, pokud nejedná úmyslně, ale jedná v zápalu obrany, může útočnickovi způsobit bez ohledu na přiměřenost těžší následek („vyrazit oko“) a nebude trestně odpovědná. Není zde tedy řešena otázka excesu. Za exces lze považovat jakési vybočení z nutné obrany. A je nutno dodat, že o exces se nemusí jednat pouze u nutné obrany. Tak například Ulpianus uvádí, že Neratius říká, že „*Přesvědčil-li jsem otroka, aby pozměnil chirografy dlužníků, nepochybně budu odpovědným. Avšak pokud podle svého zvyku jednat protiprávně následně krade, pozměňuje nebo ničí účty nebo jiné obdobné dokumenty, je třeba říci, že osoba, která jej zkazila, za tato jednání neodpovídá.*“⁹¹ Bez dalších okolností daného fragmentu nelze s jistotou tvrdit, zda se jedná o institut organizátora či návodce dle § 24 odst. 1 písm. a) a b) Trestního zákoníku.⁹² Lze zde ovšem vidět krásný případ institutu excesu. Lze tvrdit, že římská právní úprava byla vystavěna na stejném principu, jelikož původní návodce/organizátor by zavinil pouze zmíněné pozměnění chirografů (úředních věstníků) a nikoliv již například následnou krádež. Shodně tomu i v současné právní úpravě. Jako příklad lze uvést: „*Pokud by exces pachatele vedl ke spáchání těžšího trestného činu (např. vraždy, ač návodce naváděl jen ke způsobení těžké újmy na zdraví), pak situace bude opačná, protože odpovědnost účastníka se takovým excesem pachatele nezmění a bude odpovědný za účastenství k mírnějšímu trestnému činu.*“⁹³

⁹⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, § 29 (Nutná obrana).

⁹¹ Dig. 11, 3, 11, 1 (Překlad Blaho s. 515–517).

⁹² Aktuální znění: Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁹³ ŠÁMAL, § 24 (Účastenství).

V daném případě by se jednalo o exces intenzivní, kdy jde o exces co do míry obranného zákroku, neboť obrana nebyla zcela zjevně přiměřená způsobu útoku, přičemž tu může jít o nepoměr v intenzitě nebo ve způsobené škodě.⁹⁴ Závěrem lze tedy konstatovat, že ačkoliv by útok nedosahoval dostatečné intenzity, dle tohoto fragmentu postačilo pouze to, že osoba nejednala úmyslně a neuhodila jako první. Zároveň pak otázku vymezeného excesu římstí právníci řešili jen v některých případech.

4.1 Dílčí závěr vlivu na současné právo veřejné

Lze tvrdit, že současná právní úprava převzala rozdělení na oblast veřejnou a oblast soukromou, ovšem dlužno podotknout, že ne zcela shodně. Značné rozdíly zde jsou a konkrétně tato problematika byla probrána výše. Co se ovšem práva veřejného týče, zde již nebyly převzaty trestné činy stejně, jak je tomu v současné právní úpravě. Římské právo nelze vzít jako jeden celek a komparovat jej se současnou právní úpravou, jelikož se jednalo o několik staletí a římské právo se vyvíjelo, a i římská společnost se bezpochyby vyvíjela. Jako jednoduchý důkaz tohoto tvrzení lze nastínit jednotlivé etapy. Tedy přes dobu archaickou, dobu královskou, období republiky, období císařství a v neposlední řadě právo římského státu ovlivněné křesťanstvím. Jedná se tedy o opravdu dlouhé období, které nelze shrnout do jednoho předpisu. I proto si autor zvolil cestu Digest. Ačkoliv tato problematika nebyla přímo řešena, jako zásadní a primární rozdíl oproti současné podobě autor považuje moc otcovskou, zejména v předstátním rodovém zřízení, kdy se nedá hovořit o trestním právu jako takovém, jelikož moc nad životem a smrtí měl v rukou právě otec rodiny.⁹⁵ Autor tuto problematiku neřešil záměrně, jednak kvůli právní úpravě tohoto období, jednak kvůli tomu, že institut otcovské moci současné právo vůbec nezná. Zároveň pak, co se veřejnoprávní sféry týče, zde byla oproti současné úpravě výrazná vázanost na náboženství, což se v dnešní demokratické společnosti neděje.

Z výše uvedeného lze zcela jednoznačně dovodit, že ačkoliv se jednalo o vyspělou společnost, byla tato společnost nastavena jinak, než je nastavena společnost naše. Je také zajímavě pozorovat, co brali Římané za trestný čin, který poškozoval státní zřízení. Zásadní rozdíl autor spatřuje zejména v tom, že současná právní úprava vyjmenovává trestné činy a všechny tyto trestné činy, které jsou vyjmenované v Trestním zákoníku, poškozují společnost, ačkoliv jsou namířeny proti jednotlivci.

⁹⁴ ŠÁMAL, § 29 (Nutná obrana).

⁹⁵ BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva (ve třech fázích jeho vývoje)*. 2., přeprac. vyd. Praha: Academia, 1995. 140 s.

Rozdíl lze také spatřovat účelu trestu. Současná právní úprava zná zejména dvě teorie, a to teorii absolutní, teorii relativní a teorii smíšenou. Teorie absolutní pracuje s pojmem teorie odplaty, kdy pachatel má být potrestán za trestný čin, který vědomě a ze svobodné vůle spáchal. Teorie relativní pracuje s pojmem teorie prevence, kdy dle této teorie má trest za úkol ochranu společnosti a určitým způsobem napravit pachatele. Později vzniká teorie smíšená, která se snaží dvě předchozí teorie spojit. Nehledě na teorii je v současné nauce nájisto postavené, že trest by měl odpovídat závažnosti trestného činu. Zde je zásadní rozdíl, kdy v římském právu se častokrát jednalo o nepřiměřený trest, často trest smrti a propadnutí majetku, jelikož trestný čin ve veřejném právu byl považován za mnohem závažnější.

Lze tedy uzavřít, že je vidět vyspělost řešení právních otázek římskými právníky. Ovšem je třeba brát v potaz taktéž nastavení obou společností, které jsou od sebe vzdáleny několik tisíc let a v rámci společnosti římské zároveň odlišovat to, že římská společnost se po několik staletí vyvíjela a právo jako takové nemohlo stát na jednom bodu. Toto tvrzení lze právě spatřovat na rozdílném pojetí jednotlivých institutů, z pohledu současného jednotlivých trestných činů a zejména z pohledu zavinění.

5. Rozbor vlivu římské právní úpravy justiniánského období na současné právo soukromé

Co se týče společných znaků římské právní úpravy a současné právní úpravy, stěžejní pojem bude pro účely práce pojem obligace neboli závazek. Například Gaius členil obligace na obligace ze smluv a obligace z deliktu.⁹⁶ To, že konkrétně závazkové právo vychází z práva římského nám dozajista prokazuje i komentář k Občanskému zákoníku, kde je stanoveno, že „*Struktura části čtvrté vychází z římskoprávního členění závazků v závislosti na právní skutečnosti rozhodné pro jeho vznik – závazky ze smluv, quasismuv, deliktů a quasideliktů.*“⁹⁷

Stěžejním dokumentem budou opět vybrané fragmenty Digest, kdy se autor pokusí znovu komparovat tehdejší úpravu se současnou, protože si je sám moc dobře vědom, že na jednu stranu by se dalo jít do velkých detailů a na stranu druhou pojednávat vybrané fragmenty z hlediska obecného. Autor se rozhodl poukázat na stránku obecnou, jelikož mu to kapacita práce ani jinak neumožňuje. Proto se tedy snad i může zdát, že oblast veřejnoprávní byla propracována více, je ovšem mít také na paměti, že právě veřejnoprávní zavinění určitým způsobem korespondovalo s cílem práce.

Tak například Ulpianus praví: „*Dal jsem ti peníze, abychom nešli k soudci, jako kdybych se dohodl. Mohu tyto peníze nárokovat, když mi nebude poskytnuta záruka, že nepůjdeš k soudci? A je pravda, že velmi záleží na tom, zda jeden dal pouze pro to, abys nešel, anebo proto, abys mi slíbil, že nepůjdeš. Jestliže proto, aby bylo také slíbeno, bude možné žalovat, pokud nebyla poskytnuta záruka. Pokud proto, abys nešel, nelze žalovat, dokud nepůjdeš k soudci.*“⁹⁸ Autor se nebude snažit rozebírat pozadí daného fragmentu. Lze však spatřovat ten rozdíl, kdy římscí právníci rozlišovali, zda se jednalo pouze o slib a zároveň zde hrála roli záruka. Už v samotném § 3 odst. 2 písm. d) Občanského zákoníku je stanoveno, že „*daný slib zavazuje a smlouvy mají být plněny.*“⁹⁹ Z dikce samotného textu se jedná o jednu ze základních a stěžejních zásad, na kterých je Občanský zákoník vystavěn, tedy i že samotný slib zavazuje a má právní následky. Z logiky zákona je ovšem třeba zdůraznit, že ne každý slib má automaticky právní následky. Dle názoru autora by to snad ani nebylo možné, pokud

⁹⁶ Gaius 1,4 překlad KINCL, Jaromír. *Gaius, učebnice práva ve čtyřech knihách*. Brno: Nakladatelství MU v Brně a Doplněk, 1999, s. 162.

⁹⁷ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1.).

⁹⁸ Dig. 12, 4, 3 (Překlad Blaho s. 527).

⁹⁹ Aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

by tato koncepce platila. Pokud by autor letmo prolístoval Občanský zákoník, dalo by se hovořit o pojmu slib ve smyslu ustanovení § 1769 (smlouva o plnění třetí osoby), dále pak institut veřejného příslibu nebo institut dle § 2890, tedy slib odškodnění. Stěžejní pro tuto práci je ovšem spíše fakt, nehledě na to, zda zde nějaká záruka byla, či nebyla, že pokaždé se jedná, z pohledu současného práva, o porušení smluvní povinnosti dle § 2913 Občanského zákoníku. Jedná se zde tedy o to, že určitá osoba poruší obsah smlouvy a souvislosti s tím právě dochází k uplatnění zmíněného paragrafu.

Autor shledává zajímavou otázku, která je zpracována v třinácté knize Digest. Konkrétně se pak jedná o první titul, jedná se tedy o kondikci z krádeže. Autor chvíli uvažoval, zda pojednání o následujícím fragmentu zařadit spíše do části soukromoprávní či části veřejnoprávní. Nakonec se rozhodl pro část soukromoprávní, aby zanechal institut tak, jak jej považovali staří Římané a následně obohatil o současnou právní úpravu. Ulpianus praví k Sabinovi, že: *„Je zcela správné, že pokud je za zloděje uhrazena škoda, kondikci nic nebrání. Uhrazením se totiž ruší žaloba z krádeže, ale nikoli kondikce. 1. Žaloba z krádeže směřuje na pokutu, kondikce na samotnou věc. Z toho vyplývá, že se ani žaloba z krádeže nespotebovává kondikcí, ani kondikce žalobou z krádeže. A proto ten, kdo byl okraden, má žalobu z krádeže, kondikci, vindikaci, stejně jako žalobu na předložení věci.“*¹⁰⁰ Autor zde považuje za rozumné položit si otázku, zda se jedná o zavinění ve smyslu soukromoprávním, či se jedná o zavinění ve smyslu veřejnoprávním. Z tohoto důvodu autor zvažoval, do které kapitoly má tento fragment autor zařadit. Z textu Digest lze konstatovat, že se jednalo o právo soukromé, tedy že krádež byla chápána do jisté míry jinak, než je tomu v dnešní době. V současné podobě se jedná o trestný čin krádeže, který je obsažen v § 205 Trestního zákoníku.¹⁰¹ Jaký tedy spočívá rozdíl mezi římskou úpravou a tou současnou? Dle názoru autora zde jde opět o samotný účel daného právního odvětví. Fragment napovídá, že primární zde bylo navrácení ukradené věci, popřípadě náhrada škody, ačkoliv v současné právní úpravě jde primárně o postihnutí pachatele, jakožto pachatele trestného činu. Primární je zde tedy ochrana společnosti (snad proto se i jedná o trestný čin v trestním zákoníku, jedná se tedy o odvětví veřejného práva) a nikoliv ochrana vlastníka jako jednotlivce. Dlužno říct, že ochrana vlastníka je zde taky, ale nikoliv jako primární účel právní normy. Jak již bylo výše zmíněno, jako primární účel se dá považovat *„ochrana nejdůležitějších právních statků naší společnosti, zejména práv a oprávněných zájmů fyzických a právnických osob a dalších subjektů, jakož i právem chráněných zájmů společnosti a státu, včetně ústavního zřízení České*

¹⁰⁰ Dig. 13, 1, 7 (Překlad Blaho s. 579).

¹⁰¹ Aktuální znění: Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

republiky před trestnými činy taxativně uvedenými v trestněprávních normách.“¹⁰²

V současné právní úpravě tedy nelze vztáhnout otázku krádeže pouze na soukromé právo, protože společnost je nastavena na principu, že samotná krádež je společensky natolik škodlivá, aby byla postihnuta právem veřejným a v případě prokázání trestného činu tedy může dojít k nároku na vydání věci, k náhradě škody, popřípadě vydání bezdůvodného obohacení. Poškozený tímto vznáší nárok dle § 43 Trestního řádu a jedná se o řízení adhézní. Zde ovšem může dojít k situaci, kdy bude poškozený trestním soudem odkázán trestním soudem se svým nárokem k projednání u civilního soudu, kdy se tedy oklikou dostáváme do práva soukromého. Ovlivnila římská právní úprava tedy tuto problematiku? Autor se odváží tvrdit, že do jisté míry ano, jelikož je zde vidět, že ačkoliv samotný majetkový statek, který je chráněn trestním zákoníkem (tedy veřejným právem) projednávají trestní soudy, samotnou majetkovou škodu, nemajetkovou újmu a bezdůvodné obohacení lze zahrnout i do stejných mantinelů, jak tomu bylo v římském právu, tedy do oblasti soukromoprávní. Zavinění zde tedy bude dvojité. Již zmíněné veřejnoprávní a zároveň pak zavinění pro porušení zákona dle § 2910 Občanského zákoníku.¹⁰³ Na podporu výše uvedeného tvrzení o rozdílném pojetí krádeže v právu římském a právu současném autor uvádí následující slova Ulpiana: „*Vždy, když vznikne žaloba z deliktu, jako například z důvodu krádeže nebo jiného protiprávního jednání, a pokud se z takového důvodu žaluje na peněžité plnění, je možné použít započtení.*“¹⁰⁴ Zde lze tedy opět vidět spíše soukromoprávní úpravu, kdy za využití ustanovení § 2910 Občanského zákoníku bychom hledali zavinění pro porušení zákona v soukromoprávní sféře. Jak již bylo zmíněno, samotný nárok poškozeného je v tomto případě odsunut na pomyslnou druhou kolej, kdy primárně je zde ochrana společnosti. Tedy i pokud bude uložen peněžitý trest, tento trest připadá státu a následně je zde nárok poškozeného. Otázka je tedy jasná. Byla tato problematika lépe nastavena v římském právu, kdy primární bylo uspokojit a nahradit škodu poškozenému? Nebo je problematika krádeže upravena lépe v současném právu, kdy jako primární se bere potřeba ochrany společnosti před protiprávním jednáním? Rozhodně zde bude hrát roli to, že společnost před několika tisíci lety nebyla stejná, jako je ta současná, nicméně odpověď na tuto otázku autor ponechává na každém z nás.

Co se zavinění a institutu výpůjčky týče, Ulpianus říká toto: „*Nyní je třeba zkoumat, k čemu se přihlíží u žaloby z výpůjčky, zda k úmyslu, nebo také k nedbalosti, nebo dokonce*

¹⁰² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I, II, III*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2.

¹⁰³ Aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁴ Dig. 16, 2 10, 2 (Překlad Blaho II s. 13).

k veškerému riziku. U smluv totiž někdy odpovídáme pouze za úmysl, jindy také za nedbalost. Za úmysl odpovídáme u úschovy, neboť jestliže tomu, kdo uschovává, z toho neplyne žádný prospěch, je správně odpovědný výlučně za úmysl, ledaže by byla poskytnuta nějaká odměna, anebo když bylo na začátku dohodnuto, že uschovatel odpovídá jak za nedbalost, tak i za riziko. Týká-li se však prospěch obou, jako při koupi, nájmu, věnu, ruční zástavě, společenské smlouvě, odpovídá se za úmysl i nedbalost.¹⁰⁵ Na tomto místě je třeba vyvodit, že staří Římané odlišovali zavinění, respektive porušení jednotlivých smluvních typů odlišně. Obecně lze konstatovat, že pokud osoba neměla ze smlouvy žádný prospěch, mohla jednat zaviněně pouze ve formě úmyslu. Občanský zákoník naproti tomu zakotvuje výše uvedené pravidlo v § 2913 Občanského zákoníku, kde se neřeší zavinění vůbec (což je i rozdíl oproti § 2910 Občanského zákoníku). Důležité je tedy samotné porušení a je irelevantní, zda zavinění bylo úmyslné či nedbalostní.

Co se týče otázky úschovy, Ulpianus praví: „Ztratí-li se oblečení předané k hlídání lázeňskému, pak se domnívám, že v případě, kdy v souvislosti s hlídáním neobdržel žádnou odměnu, odpovídá v rámci smlouvy o úschově a je odpovědný pouze za úmysl. Pokud odměnu obdrží, odpovídá podle smlouvy o nájmu a pronájmu.¹⁰⁶ Není rozporu na tom, že dle Ulpiana bylo potřeba pro uplatnění náhrady škody zavinění. Zda bylo třeba úmyslu, řešila otázka úplaty za úschovu. V současné právní úpravě je úschova upravena v § 2402 a násl. Občanského zákoníku.¹⁰⁷ Co se týče probíraného zavinění a náhrady škody, vyvstává zde otázka, které ustanovení na danou problematiku využít a zda bude třeba zavinění stejně, jak je tomu v citovaném fragmentu. Na obě otázky odpovídá komentář, kdy na první část otázky reaguje tak, že „Někteří provozovatelé nabízejí pouze prostor k odložení věci, jiní od svých zákazníků věci převezmou a zaváží se k jejich opatrování. Pak je uzavřena smlouva o úschově (§ 2402 a násl.), mezi provozovatelem a poškozeným vzniká závazek; nezáleží na tom, zda je sjednána úplata. Vznikne-li na věci újma v důsledku porušení povinnosti schovatele (§ 2403), zdálo by se logickým závěrem, že se uschovatel bude domáhat náhrady dle § 2913. Nelze však opomenout, že takto odložená (uschovaná) věc je věcí, jež je předmětem závazku provozovatele (§ 2944 – Škoda na převzaté věci), uplatnit by se tak mělo toto speciální pravidlo.“¹⁰⁸ První část otázky by tedy měla být řešena tak, že byla uzavřena smlouva o úschově, stejně jako tomu bylo v citovaném fragmentu, ovšem druhá část otázky, která se

¹⁰⁵ Dig. 13, 6, 5, 2 (Překlad Blaho s. 587–580).

¹⁰⁶ Dig. 16, 3, 1, 8 (Překlad Blaho II, s. 19).

¹⁰⁷ Aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁸ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, § 2945.

týká problematiky zavinění, už je řešena rozdílně. Pokud pomineme liberační důvod, tak komentář poukazuje na to, že „*Povinnost k náhradě škody vzniká bez ohledu na zavinění. Nevyžaduje se, a tudíž se ani nezjišťuje zavinění odpovědné osoby.*“¹⁰⁹ Rozdíl zde tedy spočívá v tom, že ačkoliv je uzavřena smlouva o úschově, dle současné úpravy, na rozdíl od římské, nehraje roli, zda odpovědná osoba jednala zaviněně či nikoliv.

Ulpianus ve 28. knize K Sabinovi praví: „*Pokud prodávající věděl, že je služebnost a zatajil to, nevyhne se žalobě z koupě, jestliže o tom kupec nevěděl, protože žaloba z koupě se vztahuje ke všemu, co se děje v rozporu s dobrou vírou. Za to, že prodávající věděl a zatajil, to považujeme nejen tehdy, když neupozornil, ale také když popřel, že ona služebnost existuje, když se na ni zeptal.*“¹¹⁰ Co se týče institutu služebností, dle římské právní úpravy zavinil žalobu z koupě prodávající, pokud jen věděl, popřípadě pokud zatajil či řekl nepravdu o služebnosti. Docházelo zde k ochraně dobré víry na straně kupujícího. Současná právní úprava tento institut do značné míry převzala. Není zde místo pro rozsáhlé definování věcných břemen, autor se tedy omezí na § 1107 Občanského zákoníku, který říká, že „Kdo nabude vlastnické právo, přejímá také závady vážnoucí na věci, které jsou zapsány ve veřejném seznamu, jiné závady přejímá, měl-li a mohl-li je z okolností zjistit nebo bylo-li to ujednáno, anebo stanoví-li tak zákon.“¹¹¹ Pokud se jedná o termín závady, lze za závady považovat, mimo jiné, i věcná břemena (tedy služebnosti a reálná břemena).¹¹² Stejně jako tomu bylo v římském právu, lze i ze současné právní úpravy vyčíst institut dobré víry, která zde rozhodně hraje velkou roli, pokud se jedná například o věci movité a věci nemovité nezapsané ve veřejném seznamu. Na podporu tvrzení shody o římské právní úpravě se současnou lze uvést i fragment, ve kterém Paulus říká: „*Jestliže ti však předám pozemek služebnosti zatížený, ačkoliv jsem ti měl předat nezatížený, budeš mít žalobu z koupě na zrušení služebnosti, kterou nejsi povinen strpět.*“¹¹³ Lze tedy spatřovat shodu na tom, že pokud je u kupujícího naplněna dobrá víra o tom, že daná věc zatížena není, nepřejímá danou služebnost. Odlišnost lze spatřovat v rozdílu zániku služebnosti, kdy dle římského práva bylo třeba uplatnit žalobu z koupě, dle současné úpravy, pokud jsou naplněny podmínky, služebnost nepřejímá ze samotného zákona. Rozdíl však přichází v otázce věcí, které jsou zapsané ve veřejném seznamu. Dle současné právní úpravy nedochází k zavinění porušení

¹⁰⁹ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, § 2944.

¹¹⁰ Dig. 19, 1, 1 (Překlad Blaho II s. 165).

¹¹¹ Aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹² SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021.

¹¹³ Dig. 19, 1, 8, 1 (Překlad Blaho II s. 171).

smlouvy na straně prodávajícího, pokud je věc zapsána ve veřejném seznamu. Pokud tomu tak je, následky této nevědomosti jdou k tíži kupujícího. Na podporu autorova tvrzení zcela jasně hovoří § 980 Občanského zákoníku, který říká: „Je-li do veřejného seznamu zapsáno právo k věci, neomlouvá nikoho neznalost zapsaného údaje.“¹¹⁴ Lze tedy spatřovat, že princip, na kterém stojí dobrá víra o koupi a prodeji, je do značné míry shodná s uvedeným fragmentem, na druhou stranu současná právní úprava zná i institut veřejného seznamu, kde dobrá víra do z části ustupuje formální a materiální publicitě, kdy se vyžaduje určitá bdělost a ostražitost od kupujícího. Tedy pokud by prodávající úmyslně zatajil a zavinil tak nevědomost kupujícího, jdou v tomto případě následky k tíži právě kupujícímu, jelikož on sám, jako kupující, má povinnost se informovat právě z veřejného seznamu.

Zajímavá je taktéž otázka mladistvých, popřípadě děti (v římském právu nedospělců). Paulus říká, že „*Především je neznalost práv povolena mladším dvaceti pěti let. Totéž se v některých případech tvrdí o ženách kvůli slabosti pohlaví.*“¹¹⁵ Shodně pak Papinianus: „*Míní se, že nedospělci, kteří jednají bez poručníka, nemohou nic činit ani vědět.*“¹¹⁶ Pokud autor pomine problematiku ženského pohlaví v tehdejší jinak nastavené společnosti, vyvstává zajímavá otázka ohledně mladistvých. Zcela jistě se zde jedná o problematiku rozumové a mravní vyspělosti, kdy Římané měli za to, že mladiství neznají právo a nemůžou ani tak činit, jako činí dospělý člověk. Na úvod je třeba uvést, že je třeba se na problematiku zavinění u mladistvých dívat dvojím pohledem. Ten první bude pohled veřejnoprávní, respektive trestněprávní. Dle § 25 Trestního zákoníku je stanoveno: „Kdo v době spáchání čin nedovršil patnáctý rok věku, není trestně odpovědný.“¹¹⁷ K tomu nelze opomenout zvláštní úpravu Zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen Zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Zároveň je dlužno dodat, že řízení (nikoli ovšem klasické trestní) lze vést, za určitých okolností i s osobou mladší patnácti let.¹¹⁸ Je tedy třeba řešit problematiku toho, že dle současné úpravy může spáchat provinění¹¹⁹ i osoba podstatně mladší, než tomu bylo v římském právu a pokud bude toto provinění prokázáno a budou naplněny znaky skutkové podstaty, mimo jiné i zavinění, nese následky daný mladistvý. Jako rozdíl lze v tomto odvětví

¹¹⁴ Aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁵ Dig. 22, 6, 9 (Překlad Blaho s. 351).

¹¹⁶ Dig. 22, 6 10 (Překlad Blaho s. 353).

¹¹⁷ Aktuální znění: Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁸ Jedná se o řízení proti mladistvému, který dovršil minimálně dvanáct let a spáchal skutek, který by naplňoval znaky trestného činu a lze mu uložit určitá opatření.

¹¹⁹ Dle zákona 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže se skutek nenazývá trestným činem, nýbrž proviněním.

spatřovat podstatně nižší věkovou hranici pro kdy osoba může naplnit zavinění ve smyslu skutkové podstaty trestného činu. Mnohem zajímavější je ovšem tato otázka v soukromoprávním odvětví. Může mladiství právně jednat? Může se zavazovat? A tedy může dojít k zaviněnému porušení zákona či smlouvy? Dle koncepce Občanského zákoníku je tato problematika vázána na svéprávnost¹²⁰ mladistvého. Na danou otázku odpovídá § 31 Občanského zákoníku, který říká: „Má se za to, že každý nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku.“¹²¹ Koncepce současná je tedy rozdílná od koncepce římské. Dalo by se zde hovořit o svéprávnosti částečné a nelze rozporovat, že mladistvý, který nenabyl plné svéprávnosti se za určitých okolností může k určitým právním jednáním vázat. Co se týče odpovědi na položenou otázku, odpovídá samotný komentář: „*Nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, odpovídá za své jednání, je-li s to posoudit je a ovládnout (§ 24 ObčZ). Pokud způsobí škodu, bude za ni odpovědný, pokud byl způsobilý ovládnout své jednání a posoudit jeho následky (§ 2920 odst. 1 ObčZ). Nebyl-li nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, způsobilý ovládnout své jednání a posoudit jeho následky, má však poškozený právo na náhradu, je-li to spravedlivé se zřetelem k majetkovým poměrům škůdce a poškozeného.*“¹²² Dle ustanovení § 2920 Občanského zákoníku je třeba dovršení alespoň třinácti let a způsobilost ovládnout své jednání a posoudit jeho následky. Zároveň zde vyvstává otázka řízení a zastupování před soudem, což je ovšem otázka procesní a není tak předmětem této práce. Lze shrnout, že odpovědnost za zavinění u mladistvých je v současné právní úpravě pojata poněkud jinak, dalo by se snad říct, že i přísněji, než tomu bylo v římské právní úpravě. Autor si je ovšem vědom toho, že v římské rodině byl hlavou rodiny otec a společnost tak byla nastavena poněkud jinak, než jak je tomu v současné právní úpravě. Lze tedy konstatovat, že v současné právní úpravě může jednat zaviněně i mladistvý. Nad rámec tohoto odstavce, ale nikoli od věci, autor přidává ještě jeden pohled na věc. Jedná se o péči řádného hospodáře v rámci právnické osoby. Mohlo by se zdát, že s tématem mladistvého právnická osoba nesouvisí, nicméně dle názoru autora tomu tak není. Právnická osoba vždy jedná skrze fyzickou osobu, která ji na základě určitých skutečností zastupuje. Stejně tomu tak je u mladistvých, kdy v některých případech jsou taky zastoupení osobou zletilou, respektive jsou zastoupeni osobou plně svéprávnou. Bude jednat o odpovědnost za porušení zákona nebo

¹²⁰ Dle § 15 Občanského zákoníku se svéprávností rozumí způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat).

¹²¹ Aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹²² LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014.

o odpovědnosti za porušení smlouvy? Zajímavý pohled na tuto problematiku zastoupení vyvodila Lucie Novotná Krtoušová: „Klíčový rozdíl mezi smluvním zastoupením a zákonným zastoupením tkví v tom, že svéprávný zastoupený má možnost volby, zda bude nebo nebude mít smluvního zástupce. Naopak nesvéprávný zastoupený zákonného zástupce mít musí, protože nemá-li jej, není schopen právně relevantně tvořit vůli a projevovat ji navenek. Z toho dovozují, že zastoupení právnické osoby členem statutárního orgánu je zastoupením zákonným, proto i odpovědnost za jednání s péčí řádného hospodáře bude sankcionováno povinností k náhradě škody za porušení zákonné povinnosti dle § 2910 obč. zák.“¹²³ Na podporu tohoto tvrzení lze uvést i argumenty Tomáše Chrenka: „Kogentnost povinnosti, která nepřipouští smluvní modifikaci. V důsledku limitace autonomie vůle zde absentuje smluvní prvek. Na rozdíl od teorie smluvní povahy péče řádného hospodáře zůstává teorie zákonné povinnosti konzistentní i v případech, kdy člen orgánu není přímo „zvolen“ či „jmenován“, nýbrž je do funkce povolán zákonem.“¹²⁴

Labeo píše: „Pokud ses zavázal vystavět studnu a dokončil jsi ji, ale dříve, než jsi ji předal, byla zničena sesuvem půdy, neseš důsledek zkázy ty. Paulus říká, že pokud se to stalo v důsledku nekvalitní půdy, ponese nebezpečí nahodilé zkázy objednatel, pokud v důsledku nekvalitní práce, potom ty“¹²⁵ Autor se rozhodl zařadit tento fragment z důvodu toho, že je zde probírán významný institut pro současnou právní úpravu soukromého práva. Konkrétně se jedná o smlouvu o dílo. Dle fragmentu se zde řeší otázka odpovědnosti za zničení díla, respektive kdo zavinil a kdo bude odpovědný. Římsští právníci řeší, zda odpovědný bude zhotovitel nebo objednatel a shodují se, že odpovědnost za zavinění nese zhotovitel a pouze v případě toho, že by za sesuv mohla nekvalitní půda, byl by odpovědný objednatel. Otázka ovšem vyvstává v tom, zda by tento fragment obstál i v současné právní úpravě. Předně je třeba uvést, že nejsou známy podrobnosti daného případu, nicméně lze předpokládat, že studna byla stavěna na pozemku objednatele. Dle ustanovení § 2586 Občanského zákoníku „Smlouvou o dílo se zhotovitel zavazuje provést na svůj náklad a nebezpečí pro objednatele dílo a objednatel se zavazuje dílo převzít a zaplatit cenu.“¹²⁶ Je tedy nepochybné, že zhotovitel jedná na vlastní nebezpečí, pokud studnu buduje. Otázka ovšem je, po jakou dobu toto nebezpečí trvá. Na tuto otázku lze jednoduše odpovědět, že odpovědnost přechází

¹²³ NOVOTNÁ, KRTOUŠOVÁ, Lucie. Odpovědnost za jednání s péčí řádného hospodáře z pohledu teorií právnických osob. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2020. číslo 2. s. 247

¹²⁴ CHRENEK, Tomáš. Porušení péče řádného hospodáře - subjektivní, nebo objektivní odpovědnost za škodu? *AUC Iuridica*. 2021. číslo 3. s. 181.

¹²⁵ Dig. 19. 2. 62. (Překlad BUBELOVÁ, Kamila a kol. *Praktikum z římského práva*. 3. rozšířené vydání. Praha: Leges, 2019, 256 s. 140). (Dále jen Bubelová).

¹²⁶ Aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

z logiky věci nabytím vlastnického práva k dílu. V ustanovení § 2599 Občanského zákoníku je v obou odstavcích zakotveno, že vlastnické právo, pokud bylo dílo zhotoveno na pozemku objednatele, náleží právě objednateli a nikoliv zhotoviteli.¹²⁷ Pokud by tedy autor vycházel z pravděpodobné domněnky, že si objednatel nechal studnu zhotovit na svém pozemku a došlo by k uvedenému sesuvu půdy, nastala by okolnost, že odpovědný za zničení by nebyl zhotovitel, ale byl by to právě objednatel. Samozřejmě by se dalo namítat, že studna mohla mít vady, pro které sesuv půdy nevydržela, tedy že ji zhotovitel zhotovil špatně. Zde je ovšem nedostatek informací ohledně daného fragmentu, kdy autor nezná všechny podstatné informace.

Paulus v 5. knize Výňatků z Alfenových Digest: „*Někdo zapůjčil peníze vlastníkovu voru, a když peníze nebyly ve stanovený den splněny, zadržel mu svévolně vor na řece. Později se řeka vzdula a vor odnesla. Odpověděl, že pokud ho zadržel proti vůli vlastníka voru, nese riziko on. Kdyby mu však vlastník z vlastní vůle povolil zadržet, musí mu odpovídat výlučně za úmysl, a nikoliv za vyšší moc.*“¹²⁸ V uvedeném fragmentu je řešeno zadržovací (retenční) právo. Nastává zde otázka, kdy osoba, která zadržuje, odpovídá za zavinění z důvodu zničení zadržované věci. Pokud by autor aplikoval na daný případ současnou právní úpravu, zcela jistě se bude opírat o § 1396 Občanského zákoníku: „*Zadržet cizí věc nesmí ten, kdo ji má u sebe neprávem, zejména zmocnil-li se jí násilně nebo lstí.*“¹²⁹ Při výkladu tohoto ustanovení lze konstatovat, že „*zadržovat lze věc, která se do moci věřitele dostala v souladu s vůlí dlužníka.*“¹³⁰ Není tedy pochyb o tom, že řešení daného případu by bylo stejné. Pokud by tedy došlo k retenčnímu právu proti vůli dlužníka, odpovídá za zničení věci právě osoba, která zadržuje a pokud by reálně došlo ke zničení věci, není pochyb o tom, že by došlo k porušení zákona dle § 2910 Občanského zákoníku, kdy by osoba byla odpovědná za zavinění a byla by na místě otázka náhrady škody. Zároveň je zde otázka, co si představit pod pojmem „vyšší moc“. Je třeba konstatovat, že ani současná právní úprava přímo tento pojem nedefinuje. Vyšší moc se vyčleňuje jako zvláštní případ náhody. Stejně tak, jak tomu bylo i u jiných pojmů, snažili se současní teoretici nadefinovat tento pojem¹³¹, nicméně je třeba konstatovat, že bezvýsledně a opět je třeba u pojmu vyšší moc a náhoda hledat pomoc v komentářové literatuře a judikatuře, což ovšem není předmětem práce.

¹²⁷ Aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁸ Dig. 13, 10, 30 (Překlad Bubelová s. 156).

¹²⁹ Aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁰ SPÁČIL, Jiří, KRÁLÍK, Michal a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021.

¹³¹ MELZER, Filip. Náhrada újmy způsobená náhodou. *Bulletin advokacie*. 2018. s. 22

5.1 Dílčí závěr vlivu na současné právo soukromé

Co se práva soukromého týče, autor sám cítil, že tato problematika byla upravena mnohem vehementněji ve zdrojích, ze kterých autor čerpal. Autor může s jistotou konstatovat, že oproti úpravě trestního práva byla soukromoprávní úprava mnohem podobnější té současné. Není od věci konstatovat, že spousta institutů současné právo od práva římského přebralo, stejně tak jako přebralo řešení právních problémů. Pro autora tedy bylo mnohem složitější hledat otázky soukromoprávního zavinění, jelikož římscí právníci tuto problematiku řešili s takovou precizností a vyspělostí, že by autor ve spoustě případů pouze opisoval fragmenty a doplňoval je o shodnou současnou úpravu. Samozřejmě rozdíly ve společnostech jsou patrné, to ovšem nic nemění na faktu, že i přes rozdílnost je zde značná vyspělost.

Závěr

Autor se v diplomové práci věnoval problematice vlivu římské právní kultury na současnou nauku o zavinění a snažil se odpovědět na výzkumné otázky, tedy jakým způsobem římské právo ovlivnilo současnou právní úpravu a zároveň v jakých ohledech šly spatřovat rozdílnosti oproti současné právní úpravě.

V úvodních kapitolách práce autor definoval pojem zavinění. Definoval jej hned z několika úhlů. Definoval jej z lingvistického hlediska, definoval jej z pohledu práva soukromého a zároveň i z pohledu práva veřejného. Jako další cíl si vytyčil definovat pojem zavinění z římského práva, a to vše z důvodu, aby mohl v následujících kapitolách přistoupit ke stěžejní části práce, tedy k následné komparaci vybraných fragmentů Digest, což bylo vlastním cílem práce.

Autor se rozhodl práci pojmout v obecnějším smyslu, tedy uvést pouze jednotlivé příklady a k nim příslušnou současnou úpravu. Dělo se tak ve dvou odvětvích.

Jako závěr lze konstatovat, že právní úpravy v nauce o zavinění se do značné míry liší, zároveň se však na mnohých místech shodují. Autor díky komparaci vybraných fragmentů se současnou právní úpravou zjistil, že římská právní kultura byla velmi vyspělá, kdy brala v potaz okolnosti a problematiku, která je zahrnuta i v současné nauce o zavinění. Na druhou stranu autor musí podotknout, že zde samozřejmě hraje roli i rozdílné nastavení společnosti římské a společnosti současné. Dalo by se do jisté míry namítat, že nelze čistě soudit pouze z útržků jednotlivých fragmentů, kdy nelze znát všechny okolnosti, nicméně autor dospěl k závěru, že ačkoliv by jako závěr rád provedl kompletní komparaci, nevyhne se komparaci dle jednotlivých odvětví, které byly v dané práci probírané.

Stěžejní rozdíly autor spatřuje v oblasti veřejnoprávní. Rozdílnost lze spatřovat zejména v tom, kdy se zavinění vztahovalo pouze na určitá jednání, na jiná nikoliv. Zároveň je zde značný rozdíl v nastavení trestního práva ve starověkém Římě a v současné právní úpravě, tedy i zákonitě musí být odlišné uplatnění pro zavinění u jednotlivých institutů. Jako příklad lze uvést uvedené rozdílné pojetí krádeže. Z práce je jasné patrné, že římská společnost fungovala na poněkud jiných principech, co se trestního práva týče, než je tomu v současnosti. Jednalo se zejména o to, že zavinění nebylo chápáno jako součást trestního práva, které vykonává stát, spíše se zde řešila otázka zavinění z pohledu poškozeného kvůli náhradě škody a nejednalo se zde o primární ochranu společnosti. Autor tedy shledává, že veřejnoprávní problematika zavinění není až do takové míry ovlivněna římskou právní úpravou, jako tomu je v právu soukromém.

Na druhou stranu právě v právu soukromém je vidět, že římská právní kultura současnou právní úpravu značně ovlivnila, kdy přes určité odchylky, které lze spatřovat, současná právní úprava přejímá instituty římského práva a užívá je i dnes. Co se týče zavinění v soukromoprávní úpravě, římská právní úprava nebyla kodifikována stejným způsobem, jakým je tomu teď a nelze tedy rozumně požadovat, aby pamatovala na všechny otázky, které mohou v rámci soukromého práva vzniknout. Autor však tvrdí, že například oproti komparované veřejnoprávní části, byla římská úprava soukromoprávních institutů velmi propracovaná a autor s nadsázkou tvrdí, že Římané oproti současnému Občanskému zákoníku mnohem více používali „selský rozum“. Autor tak tvrdí z důvodu toho, že ačkoliv hledal rozdíly v daných úpravách, většinou, kdy následně porovnal obě úpravy, došel k závěru, že by se přece jen přiklonil spíše k římskému pojetí. V neposlední řadě je třeba dodat, že komparaci do značné míry komplikovala otcovská moc nad rodinou, kterou současné právo nezná, nicméně i přes to hodnotí, že soukromoprávní úprava je tou římskou z pohledu zavinění značně ovlivněná.

Úplným závěrem by autor rád konstatoval, že římské právo současnou právní úpravu v nauce o zavinění ovlivnilo. Na některých místech a v některých odvětvích ovlivnilo více, na některých místech a v některých odvětvích ovlivnilo méně. Zavinění je velice obecný institut, který římstí právníci znali, pracovali s ním a současní zákonodárci bez pochyb na mnoha místech tuto znalost římských právníků využili.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

1. BARTOŠEK, Milan. *Dějiny římského práva (ve třech fázích jeho vývoje)*. 2., přeprac. vyd. Praha: Academia, 1995. s. 120-121.
2. BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva. 2. přepracované vydání*. Praha: Academia, 1994. s. 80, 95-96.
3. BARTOŠEK, Milan, SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva*. Vyd. 2. Praha: LexisNexis CZ, 2004. s.161.
4. BLACK, Henry Campbell, Joseph R. NOLAN a Jacqueline M. NOLAN-HALEY. *Blackův právní slovník*. 6. vydání. [1. svazek]. Praha: Victoria Publishing, 1993
5. BUBELOVÁ, Kamila a kol. *Praktikum z římského práva. 3. rozšířené vydání*. Praha: Leges, 2019, 256 s.
6. *Digesta, neboli, Pandekty: svazek I, kniha I-XV, vybrané části = Digesta, seu, Pandectae : tomus I, liber I-XV, fragmenta selecta*. Přeložil Peter BLAHO, přeložil Jarmila BARTOŠÍKOVÁ, přeložil Michal SKŘEJPEK, přeložil Jakub ŽYTEK. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, 701 s.
7. FILIPEC, Josef. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. 4. vydání. Praha: Academia, 2005.
8. FRYŠTÁK, Marek a kol. *Trestní právo hmotné – obecná část*. 2. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2009. s. 45.
9. HENDRYCH, Dušan, a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009.
10. KINCL, Jaromír. *Gaius, učebnice práva ve čtyřech knihách*. Brno: Nakladatelství MU v Brně a Doplněk, 1999, s. 31 (Inst. 1, 2).
11. KNAPP, Viktor. *Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu. Stát a právo, I.*, 1956, s. 66 an.
12. KNAPPOVÁ, Marta. *Povinnost a odpovědnost v občanském právu*. Praha: Academia, 1968, s. 199.
13. MACUR, Josef. *Odpovědnost a zavinění v občanském právu*. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1980, s. 74.
14. MADAR, Zdeněk, a kol. *Slovník českého práva*. 2. rozšířené a podstatně přepracované vydání. Praha: Nakladatelství Linde, 1999

15. NOVOTNÝ, Oto a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 221.
16. REBRO, Karol, BLAHO Petr. *Rímské právo*. 4. přepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Nakladateľství Iura Edition, spol. s.r.o., 2010, s. 60.
17. SKŘEJPEK, Michal, ed. *Digesta, seu, Pandactae: Digesta, neboli, Pandekty*. Tomus II = svazek II, Liber XVI-XXXV : fragmenta selecta = kniha XVI-XXXV : vybrané části. Přeložil Peter BLAHO, přeložil Radek ČERNOCH, přeložil Klára ŽYTKOVÁ. V Praze: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2019, 746 s.
18. SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. s. 24-34
19. SOBEK, Tomáš. *Právní myšlení: kritika moralismu*. Praha-Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 437, s. 453.
20. SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Systém trestního práva: Část II. Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Novatrix. 2009, s. 271.
21. ŠVESTKA, Jiří. *Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1966, s. 85.
22. *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích*. Díl 3. M-R. 1. vyd. Praha: Nakladatelský dům OP 1997; Diderot, 1997. 740 s.
23. ZIMMERMANN, Reinhard and Eric DESCHEEMAERKER. *The law of obligations: Roman foundations of the civilian tradition*. Reprint. Cambridge, England: Clarendon Paperbacks, 1995, xxvii, p. 303.

Důvodová zpráva

1. Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, č. 89/2012 Dz

Judikatura

1. Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 11. 1970, sp. zn. Cpj 87/70, Cpj 87/70
2. Nález Ústavního soudu ze dne 13. 05. 1998, sp. zn. IV. ÚS 36/1998
3. Nález Ústavního soudu ze dne 1. 12. 1998, sp. zn. I. ÚS 41/98
4. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 2. 2000, sp. zn. 29 Cdo 2001/99
5. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 2. 2004, sp. zn. 21 Cdo 1059/2003
6. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2004, sp. zn. 25 Cdo 2542/2003

7. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 3. 2005, sp. zn. 5 Tdo 291/2005 (č. 53/2005 Sb. rozh. tr.)
8. Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2013, sp. zn. III. ÚS 3900/12-2
9. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2018, sp. zn. 32 Cdo 871/2018
10. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 8. 2020, sp. zn. 25 Cdo 3788/2019

Právní předpisy

1. Aktuální znění: Zákon č. 141/1961 Sb., Zákon o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.
2. Aktuální znění: zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů
3. Aktuální znění: zákon č. 250/2016 Sb., Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů
4. Aktuální znění: Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
5. Aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Komentářová literatura

1. HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1.)
2. HULMÁK, Milan, a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1537
3. JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 7.* aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017, s 219.
4. MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018, 1728 s.
5. SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021
6. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I, II, III*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2.
7. ŠÁMAL, Pavel. A kol. *Trestní zákoník*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012, s. 202.

Odborné časopisy, články

1. BERAN, Karel, HRÁDEK, Jiří. K čemu se vztahuje nedbalost v soukromém právu. *Jurisprudence (Wolters Kluwer)*. Ze dne 09. 02. 2017.
2. BEZOUŠKOVÁ, Michaela. K některým aspektům smluvní náhrady škody. *Právní rozhledy*, 2016, č. 19, s. 655-660
3. ČECH, Petr. Náhrada škody dle nového občanského zákoníku. *Legal news. Glatzová & Co.*, 2013.
4. HERCZEG, Jiří. Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. *Bulletin advokacie. Česká advokátní komora*, 2009, s. 47
5. CHRENEK, Tomáš. Porušení péče řádného hospodáře - subjektivní, nebo objektivní odpovědnost za škodu? *AUC Iuridica*. 2021. číslo 3. s. 181.
6. KOTLÁN, Pavel. Spor o podstatu trestní odpovědnosti. *Právník*. 2021. číslo 9. s. 697
7. MELZER, Filip. Náhrada újmy způsobená náhodou. *Bulletin advokacie*. 2018. s. 22
8. NOVOTNÁ, KRTOUŠOVÁ, Lucie. Odpovědnost za jednání s péčí řádného hospodáře z pohledu teorií právnických osob. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2020. číslo 2. s. 247
9. ONDRUŠ, Radek, VYKOUPIIL, Petr. K institutu nutné obrany. *ASPI*. 2015. číslo. 85. s. 1.
10. PELIKÁNOVÁ, Irena. Odpovědnost za škodu – trendy a otázky, malý náhled do osnovy nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 3, s. 15-23

Shrnutí

Tato diplomová práce se zabývá problematikou vlivu římského práva na současnou právní úpravu o zavinění. Je rozdělena do několika kapitol, kdy v úvodních kapitolách autor definuje pojem zavinění z pohledu lingvistického, soukromoprávního, veřejnoprávního a v neposlední řadě i z pohledu římského.

V další části práce autor přistupuje ke komparaci vybraných fragmentů z díla Digesta seu Pandectae se současnou právní úpravou z pohledu zavinění. Nejprve komparuje vybrané fragmenty z hlediska současné veřejnoprávní úpravy a následně komparuje fragmenty z hlediska soukromoprávní úpravy.

Klíčová slova

Zavinění, culpa, komparace, římské právo, vliv římského práva, Digesta

Summary

This thesis deals with problematics of roman law influence on contemporary legislation of fault. It is divided into several chapters, where author defines the term of fault linguistically, and from point of view of private law, public law, and roman law, in the first chapter.

In other part of the thesis, the author approaches to compare chosen fragments of *Digesta seu Pandectae* with up-to-date legislation with focus on fault. At first, he compares chosen fragments with current public law legislation, while in the other part he compares fragments with private law legislation.

Key words

Fault, culpa, comparation, Roman law, influence of Roman law, Digesta